

เสถียรภาพภายในพรรคการเมือง

ปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งที่จะทำให้รัฐบาลหนึ่ง ๆ สามารถบริหารประเทศไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ก็คือความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในรัฐบาล ถ้าปรากฏว่าภายในรัฐบาลใดมีความแตกแยกกันแล้ว รัฐบาลนั้นก็จะเป็นรัฐบาลที่อ่อนแอ เพราะความแตกแยกดังกล่าวจะทำให้รัฐบาลไม่สามารถที่จะเผชิญกับปัญหาจากภายนอกที่กำลังท้าทายอยู่อย่างมั่นใจได้ โดยเฉพาะยิ่งรัฐบาลที่เป็นรัฐบาลผสมจากหลายพรรคแล้ว ปัญหานี้จะเป็นปัญหาใหญ่ต่อความอยู่รอดของรัฐบาลที่เกี่ยวข้อง รัฐบาลที่เป็นพรรคเดียวกันนั้นจะมีความยากลำบากก็แต่เฉพาะการรักษาระเบียบวินัยภายในพรรคของคนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่รัฐบาลผสมนั้นจะมีปัญหาจากทั้งการกระทบกระทั่งกันระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มารวมมือกัน และปัญหาความขัดแย้งภายในแต่ละพรรคอีกด้วย ดังนั้นโอกาสที่จะพบกับความยุ่งยากจึงมีมากขึ้น รัฐบาลผสมทั้งสองชุดคือรัฐบาลผสมชุดสหพรรคและจตุรพรรคได้แสดงให้เห็นความล้มเหลวในสองค่านี้อย่างชัดเจน จะแตกต่างกันก็แต่เฉพาะระดับความเข้มข้นในความล้มเหลวแต่ละค่านี้นั้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงความล้มเหลวทั้งสองค่านี้อย่างละเอียดถี่ถ้วนต่อไป โดยในบทนี้จะขอกล่าวถึงความขัดแย้ง ฆาคระเบียบวินัยภายในพรรคการเมืองหรือที่เรียกว่าการขาดเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองที่มารวมรัฐบาลก่อน

ความหมายและการเลือกใช้เกณฑ์วัด

ในความหมายทั่วไปที่เข้าใจกันดีที่สุด พรรคการเมืองหมายถึง "กลุ่มบุคคลที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองที่คล้ายคลึงกัน หรือมีผลประโยชน์บางอย่างร่วมกันรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ได้มา

ซึ่งอำนาจในการปกครองรัฐในที่สุด¹ จะเห็นได้ว่าลักษณะสำคัญที่สุดของพรรคการเมืองสากลตามที่กล่าวมานี้คือ เป็นการรวมบุคคลที่มีความคิดเห็นและอุดมการณ์ทางการเมืองที่คล้ายคลึงกันนั่นเอง อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่หาได้มีลักษณะดังกล่าวนี้ไม่ ถ้าจะมีส่วนที่พรรคการเมืองไทยเหมือนกับพรรคการเมืองสากลหรือที่มีอยู่ในประเทศตะวันตก ก็เห็นจะเป็นครั้งที่ชื่อหรือรูปแบบเท่านั้น แต่เนื้อหาอันใดแก่ส่วนที่เป็นอุดมการณ์และวิถีชีวิตของสมาชิกพรรคหาได้เหมือนกันแต่อย่างใดไม่

จุดอ่อนสำคัญของพรรคการเมืองไทย 2 ประการที่นำไปสู่การขาดระเบียบวินัยภายในพรรค ประการแรกก็คือการรวมตัวเป็นพรรคการเมืองเป็นการรวมกลุ่มแบบหลวม ๆ ฉาบฉวย ขาดอุดมการณ์และผลประโยชน์ที่แท้จริงทางการเมืองร่วมกัน² แต่มักจะเป็นการรวมกันเพื่อการเลือกตั้งเท่านั้น สมาชิกพรรคการเมืองจึงมักได้แก่บรรดาผู้ที่ประสงค์จะสมัครรับเลือกตั้งเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกอื่น ๆ เป็นเพียงการขอชื่อเข้ามาเพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ในการเลือกตั้งสมาชิกจึงยังคงใช้คุณสมบัติส่วนตัวในการแสวงหาคะแนนนิยมจากประชาชนมากกว่าการโฆษณาถึงนโยบายพรรค ดังนั้นเมื่อปรากฏว่าผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ได้รับเลือกตั้งโดยอาศัยคุณสมบัติส่วนตัวเช่นนี้ ผู้แทนเหล่านั้นจึงมักปฏิบัติตนเป็นอิสระจากพรรคอยู่เสมอ ๆ

ประการที่สอง สมาชิกพรรคการเมืองยังคงยึดถือตัวบุคคลเป็นหลักในการเข้าร่วมมือกัน³ ทั้งนี้เป็นผลสะท้อนมาจากโครงสร้างสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบเกษตรกรรมเสียเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่มีความแตกต่างกันในผลประโยชน์อย่างเด่นชัด

¹ กระทบต่องานของกรมราชทัณฑ์, การเมืองและประชาธิปไตยของไทย, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจเทรกกิ่ง, 2519), หน้า 232.

² อภิญา จรุงพร, "ความไม่มั่นคงของพรรคการเมืองไทย", ใน ลัทธิการเมือง ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 198-199.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 201

สมาชิกจึงมักยึดถือตัวบุคคลเป็นหลักในการร่วมมือกันแทน จึงมักพบว่าภายในพรรคหนึ่ง ๆ จะมีการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มเป็นสายต่าง ๆ ไม่ขึ้นต่อกัน เป็นสาเหตุแห่งความยุ่งยาก ขาดระเบียบวินัยในพรรคอย่างยิ่ง

ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 และ 4 เมษายน 2519 นั้น รัฐธรรมนูญได้บังคับให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนต้องสังกัดพรรคการเมือง การบีบบังคับโดยรัฐธรรมนูญเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อระบบพรรคการเมืองโดยตรง เพราะเท่ากับเป็นการบังคับให้ผู้สมัครที่มีความคิดเห็นแตกแยกหรือขัดแย้งกับคนอื่น ๆ เป็นการส่วนตัว เลือกเอาว่าจะตั้งพรรคขึ้นมาเองหรือว่าจะเข้าไม่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในพรรคใดพรรคหนึ่ง ถ้าเลือกเอาวิธีแรกก็จะจัดตั้งพรรคการเมืองของตนขึ้นมา ซึ่งก็ปรากฏแล้วว่าได้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาในระหว่างนั้นมากมายถึง 50 พรรค ซึ่งบางพรรคก็จำเป็นต้องจัดตั้งขึ้นมาเพื่อทำให้ผู้สมัครบางคนมีคุณสมบัติครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น ซึ่งก็มีจำนวนแค่ 2-3 คน หรือบางทีคนเดียวก็มี และถ้าเลือกเอาการเข้าไปร่วมกับคนอื่น ๆ ในพรรคใดพรรคหนึ่ง ก็จะไปก่อปัญหาความแตกแยกขึ้นมาในภายหลัง เกิดการแยกเป็นกลุ่มเป็นนิกมากมากมายในพรรคเดียวกัน พฤติการณ์ที่ว่านี้ก็คือปัญหาเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองซึ่งเรากำลังจะพิจารณาดังนี้ต่อไป

แต่ก่อนที่จะได้พิจารณาดังปัญหาเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองดังกล่าวนี้ต่อไป เพื่อให้การพิจารณาปัญหานี้ง่ายขึ้น ในขั้นต้นนี้จึงสมควรที่จะได้พิจารณาความหมายของคำว่า "การขาดเสถียรภาพภายในพรรคการเมือง" ให้เป็นที่แน่ชัดเสียก่อน รวมทั้งควรจะได้มีการคิดค้นเกณฑ์ (criteria) บางอย่างมาใช้วัดความไม่มีเสถียรภาพนั้น ไปพร้อม ๆ กันด้วย

ในบทนำผู้เขียนได้กำหนดความหมายของคำว่าเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองเอาไว้แล้ว ในที่นี้จึงควรจะได้ยกมาอีกครั้งหนึ่งเพื่ออธิบายและขยายความเพิ่มเติมต่อไป ตามที่ได้กำหนดเอาไว้แล้วนั้นเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองหมายถึงความเป็น

ปีกแผนและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรค พรรคที่มีเสถียรภาพภายในจะปรากฏว่าสมาชิกพรรคจะมีระเบียบวินัยอยู่เสมอ ความซัดแย้งกันภายในอาจมีขึ้นได้เช่นกัน แต่เมื่อนานออกมาเป็นมติพรรคแล้วสมาชิกจะต้องเคารพและปฏิบัติตาม โดยนัยดังกล่าวนี้พรรคการเมืองที่ขาดเสถียรภาพภายในจึงหมายถึงพรรคการเมืองที่ขาดความเหนียวแน่นภายในพรรค กล่าวคือสมาชิกมักขาดระเบียบวินัย ไม่เคารพเชื่อฟังมติพรรคและมักต่อต้าน รวมตลอดไปจนถึงมักมีการซัดแย้งแข่งขันกันและแบ่งแยกกันเป็นก๊กภายในพรรคอยู่เสมอ พรรคการเมืองที่มีลักษณะเช่นนี้ย่อมมีแต่ความอ่อนแอ หากความแน่นอนใด ๆ ไม่ได้ พรรคการเมืองประเภทนี้จึงไม่ใช่พรรคการเมืองที่แท้จริง แต่เป็นพรรคการเมืองแค่เพียงชื่อเท่านั้น โดยยังคงมีลักษณะเป็นเพียงแค่มุมหรือก๊กทางการเมืองมากกว่า จึงเป็นที่แน่ชัดว่ารัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคการเมืองที่อ่อนแอเช่นนี้ ก็ย่อมพลอยอ่อนแอตามไปด้วย และยังประกอบไปด้วยพรรคเหล่านี้มากเท่าใด ปัญหาและความยุ่งยากก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

เมื่อใดที่ตกลงกันในความหมายของการขาดเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองเช่นนี้แล้ว สิ่งที่จะต้องค้นหาหรือกำหนดขึ้นต่อไปก็คือ เกณฑ์ที่จะใช้ชี้หรือวัดถึงการขาดเสถียรภาพดังกล่าว ในที่นี้ผู้เขียนขอเสนอเกณฑ์ 3 ตัว ดังนี้

1. การซัดแย้งกันเองระหว่างสมาชิกในเรื่องต่าง ๆ และการแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มภายในพรรค
2. การที่สมาชิกพรรคมักมีพฤติกรรมที่ต่อต้าน และทำลายต่อมติความเห็นของพรรคอยู่เสมอ
3. การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่ม

โดยอาศัยเกณฑ์เหล่านี้ เชื่อว่าจะสามารถชี้ให้เห็นถึงระดับการขาดเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ชัดเจนพอสมควร ในส่วนต่อไปนี้จะได้ใช้เกณฑ์หรือเครื่องชี้ดังกล่าวนี้วัดและตรวจสอบระดับการขาดเสถียรภาพภายในของพรรคการเมืองต่าง ๆ ที่มาร่วมมือกันในรัฐบาลทั้งสองโดยเปรียบเทียบกันต่อไป ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่าปัญหาการขาดเสถียรภาพภายในพรรคนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่จริงในพรรคการเมือง—

เมืองฝ่ายรัฐบาลในขณะนั้น และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ว่าขีปนาวุธถึงความล้มเหลวในเรื่อง
เสถียรภาพและการทำงานได้ของรัฐบาลผสมในขณะนั้น

การชักแย้งระหว่างสมาชิกและการแบ่งแยกกันเป็นกลุ่มภายในพรรค

ดังกล่าวดำเนินการขาดเสถียรภาพหรือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรคที่มาร่วมกันจัดตั้งรัฐบาล จะเป็นตัวทำลายเสถียรภาพที่สำคัญของรัฐบาล เนื่องจากรัฐบาลผสมที่ประกอบด้วยพรรคชนิคมยอมไม่อาจจะคาดหวังความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความสม่ำเสมอจากคะแนนสนับสนุนของพรรคที่มาร่วมมือกันได้ สมาชิกของพรรคประเภทนี้อาจทำตัวเป็นศัตรูของรัฐบาลของตนได้เสมอทั้งในและนอกสภา เพราะการขาดระเบียบวินัย และปัจจัยที่ชี้ให้เห็นถึงการขาดระเบียบวินัย ดังกล่าวได้ชัดเจนตัวหนึ่งก็คือการที่สมาชิกพรรคเหล่านั้นมักจะชักแย้งกันเอง มีการแข่งขันกันหาคะแนนนิยมให้กับตัวเอง ซึ่งบางครั้งก็ถึงกับมีการแบ่งแยกกันออกเป็นกลุ่มเป็นพวกภายในพรรค เข้าทำนองที่กล่าวกันว่ามุ้งเล็กกางในมุ้งใหญ่ พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ปรากฏให้เราเห็นทั้งในรัฐบาลผสมสหพรรค และจตุรพรรค และเห็นได้ชัดว่าเป็นปัจจัยที่บ่อนทำลายเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐบาลผสมในขณะนั้นที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง

ก. รัฐบาลผสมสหพรรค

ตามที่ปรากฏในวันแถลงนโยบายนั้น รัฐบาลผสมสหพรรคประกอบด้วยพรรคต่าง ๆ ที่เข้าร่วมและให้การสนับสนุนรวมถึง 16 พรรค ในจำนวนนี้มีหลายพรรคที่แสดงให้เห็นถึงการชักแย้งกันระหว่างสมาชิก และการแบ่งแยกกันเป็นกลุ่มเป็นพวกภายในพรรค

พรรคธรรมสังคมเป็นต้นที่แสดงให้เห็นการแตกแยกกันดังกล่าว ความจริงแล้ว พรรคธรรมสังคมประกอบด้วยอดีตสมาชิกพรรคสหประชาไทยเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามพรรคสหประชาไทยในอดีตก็เคยมีความแตกแยก และแบ่งเป็นกลุ่มเป็นสาย

กันมาก่อนแล้วเช่นกัน ซึ่งส่วนหนึ่งก็ไ้รวมมือกันจัดตั้งพรรคธรรมสังคมนำมา แต่พรรคธรรมสังคมนั้นก็เล็กหนึ่กฏู่ ๆ ไม่น้อย อย่งน้อย ๆ ในพรรคธรรมสังคมนั้นก็แตกแยกออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มที่นำโดย พ.ศ.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา นายทองหยก จิตตะวีระ และนายสุรินทร์ เทพกาญจนนา กลุ่มที่สองเป็นกลุ่มของนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ และนายจรูญ วัฒนากร ที่แยกตัวไปตั้งชมรม สส. และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มของหัวหน้าพรรค นายทวีช กลิ่นประทุม ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในพรรค กลุ่มของนายสุจินต์ ๆ แม่จะแยกตัวออกไปอย่างเห็นได้ชัดแต่ก็ยังไม่ขัดแย้งกับกลุ่มใหญ่ในพรรคเท่าใดนัก ผิดกับกลุ่มของ พ.ศ.ท.บุญเลิศ ๆ ที่แม่จะยังคงรวมอยู่ในพรรคกับกลุ่มใหญ่ตลอดมา เพิ่งมาแยกตัวออกตอนก่อนเลือกตั้ง 4 เมษายน 2519 ก็ตาม แต่ความขัดแย้งกันอย่างลึก ๆ กับกลุ่มใหญ่คือกลุ่มนายทวีช ๆ นั้นก็มีมาตลอด

สาเหตุใหญ่ของความแตกแยกระหว่างสองกลุ่มนี้ ก็คือความอิจฉาริษยากัน ทั้งนายทวีช กลิ่นประทุม พ.ศ.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา นายสุรินทร์ เทพกาญจนนา และนายทองหยก จิตตะวีระ ต่างก็เป็นนายทุนใหญ่ในการก่อตั้งพรรคธรรมสังคมนทั้งสิ้น นายสุรินทร์ เทพกาญจนนา ให้สัมภาษณ์หนึ่งสัปดาห์ว่า ตนเองยังมีความรักใคร่ในตัวหัวหน้าพรรคอยู่ เพราะเคยรวมมือกันมาตั้งแต่ตั้งพรรค แล้วยกกันขึ้นมา¹ แต่เมื่อเหตุการณ์เป็นไปในลักษณะที่นายทวีช ๆ มีความทะเยอทะยานจะพุ่งขึ้นสู่ตำแหน่งอันสูงทางการเมืองอย่างรวดเร็วเกินหน้าเกินตาคนอื่น ๆ ความไม่พอใจก็เกิดขึ้น เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า นายทวีช กลิ่นประทุม นั้น มีความปรารถนาและเคยเรียกร้องหลายครั้งให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งตนเป็นรองนายกรัฐมนตรีอีกตำแหน่งหนึ่งนอกเหนือจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ๆ ทั้งนี้ในฐานะที่ตนเป็นหัวหน้าพรรคใหญ่ที่สุดในรัฐบาล แต่นายทวีช กลิ่นประทุมในตอนนั้นไม่ได้รับการเลือกตั้ง ความปรารถนาและการเรียกร้องนี้จึงอาจทำให้สมาชิกชั้นนำคนอื่น ๆ ที่มีฐานะเท่าเทียมกับนายทวีช ๆ เกิด

¹ บ้านเมือง, 13 ธันวาคม 2518, หน้า 16.

ความไม่พอใจได้ ดังปรากฏว่าทั้งนายทองหยด และนายสุรินทร์ ต่างก็คัดค้านไม่เห็น
 ด้วยกับความคิดนี้ของนายทวีช¹ ความขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มใหญ่ในพรรคธรรม
 สังคมนี้อาจทำให้ไม่ลงรอยกันมากขึ้นเมื่อปรากฏว่าทางฝ่าย พ.ศ.ท.บุญเลิศ และนาย
 ทองหยดได้เข้าไปใกล้ชิดกับทางพรรคกิจสังคมมากขึ้น ทำให้ทางกลุ่มใหญ่ในพรรค
 ธรรมสังคมนั้นรู้สึกว่าการกลุ่มของพ.ศ.ท.บุญเลิศ และนายทองหยดนั้นเป็นคนของพรรคกิจ-
 สังคมไป คร.นิพนธ์ ศศิธรให้สัมภาษณ์ว่าพรรคธรรมสังคมนั้นประกอบด้วยคนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งได้
 รับการปกป้องพิทักษ์เป็นพิเศษจากนายกรัฐมนตรีในระหว่างเป็นรัฐบาล โดยเฉพาะ
 รัฐมนตรีอุตสาหกรรมซึ่งได้แก่ นายสุรินทร์ เทพกาญจนา และรัฐมนตรีพาณิชย์ คือ
 นายทองหยด จิตตะวีระ²

ความแตกแยกอีกด้านหนึ่งก็คือ การแยกตัวออกไปตั้งชมรมสส.ของนาย
 สุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ และนายจรูญ วัฒนากร สมาชิกสองคนสำคัญของพรรค กับสมาชิก
 สนับสนุนรัฐบาลอื่น ๆ รวม 28 คน นายสุจินต์ให้เหตุผลการแยกตัวออกมาครั้งนี่ว่า
 เพราะมีความเห็นไม่ตรงกันกับพรรคในอุดมการณ์บางอย่าง อย่างไรก็ตาม เชื่อกัน
 ทั่วไปว่าเป็นแค่เพียงข้ออ้างเท่านั้น จุดมุ่งหมายหรือเหตุผลที่แท้จริงน่าจะเป็นการ
 คัดกรองกับพรรคและรัฐบาลอีกวิธีหนึ่งของนายสุจินต์ เพื่อให้มีการแต่งตั้งคนและพรรค
 พวกบางคนเข้าไปเป็นรัฐมนตรีตามที่ใดก็ตามที่ได้อ้างความปรารถนาเอาไว้แล้วมากกว่า

เป็นที่รู้กันทั่วไปว่าทั้งนายสุจินต์และนายจรูญ นั้น ต่างก็ตั้งความหวังที่จะ
 ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีมาตั้งแต่เริ่มจัดตั้งรัฐบาลแล้ว แต่ก็พลาดเพราะข้อ
 เสียงของทั้งสองไม่คอยค้ำนัก นายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ ใฝ่ฝันอยากได้ "สส.ปลา
 เติม" จากการแจกปลาเทิ้มในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งในอดีต ส่วนนายจรูญ
 วัฒนากรก็ใฝ่ฝันอยากได้ "สส.เศษเหล็กหรือเค็นทะเล" จากกรณีที่เคยพัวพันกับการ
 ทุจริตในอดีต จนถูกปลดออกจากตำแหน่งผู้อำนวยการบริษัทไทยเค็นเรือทะเล จาก

¹ สยามรัฐ, 18 เมษายน 2518, หน้า 16.

² สัมภาษณ์คร.นิพนธ์ ศศิธร, อดีตเลขาธิการพรรคธรรมสังคมน, 13 กรกฎาคม
 2522.

การเปิดเผยของสส.พรรคธรรมสังคมคนหนึ่งก็ระบุว่านายสุจินต์ได้เคยมาปรารภกับบรรดาสมาชิกร่วมพรรคถึงการที่ตนไม่ได้เป็นรัฐมนตรีว่า รู้สึกผิดหวังที่มาร่วมกับนายทวีซ ซึ่งถ้าตนกับนายจรรณูจัดตั้งพรรคขึ้นมาแต่แรก ก็คงได้เป็นรัฐมนตรีไปแล้ว เพราะแม่แต่นายบุญคุ้ม จันทรศรีสุริยวงศ์ แห่งพรรคพลังประชาชนซึ่งมี 2 ที่นั่ง ก็ยังได้เป็นรัฐมนตรี¹ และจากการให้สัมภาษณ์ของนายทินกร ปรีชพันธ์ สมาชิกสำคัญของชมรมคนหนึ่ง ก็แสดงท่าทีออกมาอย่างชัดเจนว่าต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงในคณะรัฐมนตรี² การแยกตัวออกมาเป็นชมรมสส.ของนายสุจินต์ และนายจรรณู ครั้งนี้จึงไม่น่าจะมีเหตุผลอื่นใดเคลือบแฝงนอกจากความต้องการให้มีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีใหม่โดยมีตนและพรรคพวกเข้าไปร่วมเป็นรัฐมนตรีด้วยเท่านั้น

ถึงปรากฏว่าแม่ชมรม ๆ จะประกาศว่าจะดำเนินงานของตนโดยอิสระ ไม่ยอมฟังมติใด ๆ ของพรรคและรัฐบาลก็ตาม แต่ในการผ่านร่างกฎหมายงบประมาณ ชมรมก็พร้อมใจกันสนับสนุนจนสามารถผ่านไปได้ ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้ก็มีเสียงพูดว่าจะไม่ยอมยกมือให้ แสดงให้เห็นว่าทางชมรม ๆ เองก็ไม่กล้าหักหาญเอากับรัฐบาลเช่นกัน เพราะถ้าหากว่ารัฐบาลต้องแพะแ่นเสียงในวาระสำคัญ ๆ จนต้องลาออกไปแล้ว พวกตนก็หมดหวังได้เป็นรัฐมนตรีเช่นกัน หรือถ้าตนบีบบังคับจนรัฐบาลต้องยุบสภา พวกตนก็ต้องออกไปหาเสียงกันใหม่ ชมรมฯ จึงเลือกเอาการประนีประนอมกับรัฐบาลเอาไว้ แต่ก็แฝงท่าทีที่จะไม่รวมมือด้วยถ้ารัฐบาลไม่ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของตน

อย่างไรก็ตาม แม่ชมรมสส. นี้จะยังคงเลือกให้การสนับสนุนรัฐบาลอยู่ก็ตาม แต่การแตกแยกออกไปดำเนินการโดยอิสระ เช่นนั้น ก็สันคดอนเสถียรภาพของรัฐบาล

¹ บ้านเมือง, 10 มิถุนายน 2518, หน้า 3.

² บ้านเมือง, 22 มิถุนายน 2518, หน้า 3.

ไม่น้อย เพราะชมรมคังกล่าวพร้อมที่จะแยกตัวออกไปจากรัฐบาลเสมอ เมื่อตนยัง
 ไม่ได้สิ่งตอบแทนตามความต้องการ สภาพที่ไม่แน่นอนเช่นนี้ย่อมสร้างความยุ่งยากใจ
 ให้กับรัฐบาลในการบริหารงานไม่น้อย เพราะร่างกฎหมายและมติใด ๆ ของรัฐบาล
 อาจไม่ได้รับการรับรองจากสภา เมื่อใดก็ได้ ซึ่งก็ปรากฏว่า เมื่อชมรมเห็นว่ารัฐบาล
 เป็นเฉยช้อื้อเรี่ยรังของตนแน่แล้วก็ได้หันไปร่วมมือกับฝ่ายค้านในการที่จะเปิดอภิปราย
 ไม่ไว้วางใจคณะรัฐมนตรีในตอนปลายปี 2518

กระนั้นก็คือ ลักษณะการแตกแยกที่สำคัญภายในพรรคธรรมสังคม ยังคงได้
 แยกการขัดแย้งและแตกแยกกันระหว่างกลุ่มหัวหน้าพรรค ที่ยังคงประนีประนอมกันได้
 กับกลุ่มของนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ฝ่ายหนึ่ง กับกลุ่มของ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปริญญา
 นายทองหยด จิตตะวีระ และคนอื่น ๆ ที่เข้าไปใกล้ชิดกับพรรคกิจสังคมอีกฝ่ายหนึ่ง
 กรณีที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่ลงรอยและการมีบางสิ่งบางอย่างที่กั้นใจกันอยู่ระหว่าง
 สองกลุ่มนี้ได้เป็นอย่างดีก็คือ กรณีที่คณะรัฐมนตรีมีมติโอนน้ำศาลทรายคิมที่
 เหลือจากการส่งออกตามข้อผูกพันในปีนั้น จำนวน 190,000 ตันมูลค่ากว่า 6 พัน
 ล้านบาท ให้แก่บริษัทกาน้ำศาลสองบริษัทเป็นผู้จัดส่งออก และมีข่าวปรากฏออก
 มาในทำนองที่การอนุมัติครั้งนี้เป็นไปโดยมิสุจริต เพราะมีบุคคลในคณะรัฐบาลบาง
 คนคบคิดกับพ่อค้า โดยได้รับค่าตอบแทนจากพ่อค้า ปรากฏว่ารัฐมนตรีสองคนของ
 พรรคธรรมสังคม คือนายทองหยด จิตตะวีระ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ กับ
 นายสุรินทร์ เทพกาญจนา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตกอยู่ในข่ายนำ
 สงสัยคังกล่าว สมาชิกพรรคกลุ่มหนึ่งจึงเรียกร้องให้มีการซักฟอกและขับสองรัฐมนตรี
 คังกล่าวออกจากตำแหน่ง นายทวีชเองก็กล่าวว่า "ถ้ามติพรรคให้ขับออกจากการ
 เป็นรัฐมนตรี ผมก็จำเป็นต้องทำตาม"¹

เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียงเรียกร้องที่จะให้มีการซักฟอกรัฐมนตรีสองคนของ
 พรรคนี้น่าจะมาจากกลุ่มของนายทวีช กลินประทุม และกลุ่มของนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์
 เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นกรณีนี้ จึงอาจเป็นไปตามข้อสังเกตของสมาชิกพรรคธรรมสังคม

¹ ประชาธิปไตย, 25 พฤษภาคม 2518, หน้า 1.

บางคน ที่ระบุว่า เป็นเรื่องของบุคคลบางคนในพรรคธรรมสังคมที่หวังจะได้ตำแหน่งรัฐมนตรี และพยายามหาเหตุที่จะให้มีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีเสียใหม่ก็อีก¹

พรรคสังคมนิยมเป็นอีกพรรคหนึ่งในรัฐบาลสหพรรค ที่ปรากฏการแตกแยกและแบ่งกันเป็นกลุ่มภายใน ภายในพรรคนี้มีการแตกแยกออกเป็นสองกลุ่มอย่างเห็นได้ชัดคือกลุ่มของนายชเนต เอียสกูล สส.อุบลราชธานี และกลุ่มของนายวัฒนา อิศวเหม สส.สมุทรปราการ ทั้งสองคนมีฐานะอยู่ในระดับเศรษฐีและต่างก็เป็นผู้สนับสนุนคนสำคัญทางด้านการค้าดังทรัพย์สินแก่พรรค และสามารถควบคุมพรรคเอาไว้ได้ส่วนหนึ่ง แต่ในการเข้าร่วมรัฐบาลในตอนแรกนั้น ทั้งสองคนไม่ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรี แต่กระนั้นก็ตามก็ตามโควตารัฐมนตรีที่แบ่งกันนั้น พรรคสังคมนิยมซึ่งมีถึง 16 เสียงควรจะได้รับตำแหน่งเพิ่มอีก 1 ตำแหน่ง ควบคู่กันทั้งสองคนจึงตั้งป้อมแย้งซึ่งกันอยู่เสมอ เพื่อที่จะครอบครองตำแหน่งดังกล่าว อย่างไรก็ตามยังมี สส. ลูกพรรคอีกหลายคน เช่นกันที่ตั้งตนเป็นอิสระอยู่ กลุ่มนี้ไม่พอใจต่อการทุ่มเงินสร้างอิทธิพลภายในพรรคเพื่อการก้าวไปสู่ตำแหน่งรัฐมนตรีของบุคคลทั้งสอง เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งต่างกับหัวหน้าพรรคคือนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ที่พอใจเมื่อมีลูกพรรคซึ่งมีฐานะดีคอยช่วยแบ่งเบาภาระทางด้านการเงินที่จะใช้บำรุงพรรค ดังนั้นความขัดแย้งอีกรูปหนึ่งจึงเกิดขึ้น คือความขัดแย้งระหว่างลูกพรรคส่วนหนึ่งกับหัวหน้าพรรค โดยลูกพรรคมักจะตั้งข้อรังเกียจและไม่พอใจหัวหน้าพรรค ที่มีสำเอียงและชอบรวบอำนาจในการบริหารงานเอาไว้เพียงคนเดียว

พรรคที่เป็นแกนกลางของรัฐบาลคือพรรคกิจสังคม ก็ปรากฏเช่นกันว่ามีสมาชิกหลายคนขัดแย้งกัน เช่นระหว่างนายระบิล นานาสีกุล สส.นครศรีธรรมราช กับนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายระบิล เปิกเผย

¹ บ้านเมือง, 22 พฤษภาคม 2518, หน้า 1-16. และ 24 พฤษภาคม 2518, หน้า 2-16

ว่าคนไม่พอใจการบริหารงานของกระทรวงมหาดไทย และได้เสนอความเห็นต่อนายบุญเที่ยงหลายครั้ง แต่นายบุญเที่ยงไม่สนใจจึงขัดแย้งกันบ่อย ๆ คำพูดของนายระบิลที่ว่า "ถ้าผมไม่ผูกพันกับม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ผมลาออกไปนานแล้ว และผมจะลาออกทันทีถ้าหัวหน้าพรรคตายหรือลาออก" และ "รับรองว่าตัวนี้ไม่ใช่จะซีกันใครทุกคนไป คงซีได้เฉพาะบางคนเท่านั้น" ¹ นั้น ชี้ให้เห็นความไม่ลงรอยกันภายในพรรคนี้ได้เป็นอย่างดี นายสมาน ชมพูเทพ ก็เปิดเผยว่าการที่ตนไม่ได้รับการคัดเลือกให้เข้าสมัครรับเลือกตั้งในนามของพรรคในวันที่ 4 เมษายน 2519 จนตนต้องลาออกจากพรรคนั้น ก็เป็นเพราะมีการไม่ชอบหน้ากันเป็นการส่วนตัวระหว่างตนกับกรรมการคัดเลือกตัวผู้สมัครบางคน เช่นนายประยูร จินกาศิลป์ นายประกายเพชร อินทุโสภณ และนายระบิล นานากุล เป็นต้น ²

ในรัฐบาลผสมสหพรรคนั้น นอกจากพรรคใหญ่ ๆ 4 พรรคแล้ว ยังประกอบด้วยพรรคเล็ก ๆ ที่เรียกกันว่าพรรคคำสับอีกถึง 12 พรรค ในจำนวนนี้เป็นพรรคเล็กจริง ๆ ก็มีเพียงที่หนึ่งเดียวถึง 5 พรรค ซึ่งก็คงไม่มีใครในพรรคให้ทะเลาะด้วย นอกจากคอยยกมือสนับสนุนรัฐบาลเท่านั้น อย่างไรก็ตาม พรรคคำสับที่มีที่หนึ่งมาอย่างน้อยก็มีอยู่สองพรรคที่แสดงให้เห็นความขัดแย้งและแตกแยกกันเองภายในพรรคคือพรรคสันติชน ที่มี 8 ที่หนึ่ง กับพรรคไท ซึ่งมี 4 ที่หนึ่ง พรรคสันติชนมีรัฐมนตรีของพรรค 2 คน คือนายปรีดา พัฒาบุตรหัวหน้าพรรคเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายอนันต์ ฉายแสง รองหัวหน้าพรรคเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ความขัดแย้งระหว่างรัฐมนตรีร่วมพรรคทั้งสองมาปรากฏ เมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีในวันที่ 8 มกราคม 2519 ซึ่งมีการย้ายนายอนันต์ ฉายแสง ไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข นายอนันต์ เกิดน้อยใจจึงได้ลาออกจากตำแหน่ง

¹ ประชาธิปไตย, 9 พฤศจิกายน 2518, หน้า 1.

² ประชาธิปไตย, 4 กุมภาพันธ์ 2519, หน้า 1.

ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุขคู่กับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมนั้น แม้จะเป็นตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการเหมือนกันก็ตาม แต่ในสายตาของคนที่ทั่วไปนั้นมองเห็นว่าตำแหน่งแรกค้อยกว่า และโดยเฉพาะอย่างยิ่งนายอนันต์รู้ดีว่าความคิดในการโยกย้ายสับเปลี่ยนคนนี้มาจากหัวหน้าพรรคของตน คือ นายปรีดา พัฒนถาบุตร นั้นเอง แม่นายปรีดาจะปฏิเสธว่าไม่ทราบเรื่องก็ตาม 1 ก็ว่ามีขัดแย้งนี้ดูกล่ามไปจนถึงชั้นที่บรรดาสส. ลูกพรรคทั้งหมด 7 คน ประกาศจะลาออกจากการสนับสนุนสหพรรค โดยคัดสินใจถึงนายปรีดาไว้ในสหพรรคคนเดียว เพราะความไม่พอใจตัวนายปรีดาที่หักหลังพรรคพวกเดียวกันดังกล่าว 2

สำหรับพรรคไท มีรัฐมนตรีในสังกัดเพียงคนเดียวคือ นายอนันต์ ภัททีประไพ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ความแตกแยกภายในพรรคนี้มีสาเหตุมาจากตำแหน่งรัฐมนตรีที่มีอยู่ตำแหน่งเดียวนั้นเอง โดยสส. ของพรรคอีก 3 คน ที่เหลือพยายามจะให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีของพรรคคนเสียใหม่ โดยร่วมกันยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี เพื่อให้เปลี่ยนตัวรัฐมนตรีของพรรคไทใหม่ อ้างว่านายอนันต์ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามนโยบายพรรค และแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำได้ จนก่อให้เกิดความเอือมระอาแก่กรรมการพรรค จนถึงกับลาออกไปหลายคน 3 ซึ่งปรากฏว่าต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2519 นายอนันต์ต้องพ้นตำแหน่งไป โดยมีนายประภัทรพงศ์ เวชชาชีวะ เข้ามาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังแทน

1 เรื่องเดียวกัน

2 บ้านเมือง, 11 มกราคม 2519, หน้า 2.

3 บ้านเมือง, กันยายน 2518, หน้า 1-16

ข. รัฐบาลผสมจตุรพรรค

รัฐบาลผสมชุดนี้ประกอบด้วยพรรคการเมือง 4 พรรคร่วมมือกัน คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคชาติไทย พรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมนิยม ในจำนวนพรรคเหล่านี้ พรรคประชาธิปัตย์เป็นพรรคที่จะต้องพูดถึงมากที่สุด และมากเป็นพิเศษด้วย เพราะจากความแตกแยกกันภายในพรรคประชาธิปัตย์นั่นเองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่นำรัฐบาลไปสู่ความยุ่งยาก ซึ่งแม้จะพูดไม่ได้เต็มทีนักก็นำรัฐบาลไปสู่จุดจบ เพราะจะมีข้อโต้แย้งว่าเพราะการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปต่างหากที่ทำให้รัฐบาลสิ้นสุดลง และการรัฐประหารเช่นนี้ย่อมเกิดขึ้นได้เสมอในสภาพแวดล้อมที่ทหารยังคงเป็นกลุ่มที่มีการจัดตั้งและใช้อำนาจที่ทรงพลังที่สุดในสังคมไทยอยู่ อย่างไรก็ตามแม้จะมีข้อโต้แย้งดังกล่าว แต่ความแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์นั้นก็ทำให้รัฐบาลในขณะนั้นสั่นคลอนอย่างยิ่ง และที่สำคัญก็คือทหารได้ฉกฉวยเอาข้อผิดพลาดดังกล่าวนั่นเองมาเป็นข้ออ้างในการเข้าสู่อำนาจในรูปแบบเก่า ๆ อีกครั้ง เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 25 19¹

ในระยะนั้นถ้าจะแบ่งพรรคประชาธิปัตย์เป็นกลุ่ม ๆ ก็อาจแบ่งได้คร่าว ๆ เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน กลุ่มแรกคือ "กลุ่มหัวเก่า" หรือบางครั้งเรียกว่า "กลุ่มก.ท.ม." มีนายธรรมบุญ เทียนเงิน ผู้วาราชการกรุงเทพมหานครเป็นหัวหน้าใหญ่ ส.ส.ในกลุ่มนี้ก็เช่น นายสมัคร สุนทรเวช นายสมบุญ ศิริธร นายสงสุข ภัคเกษม เป็นต้น กลุ่มนี้โดยพื้นฐานมีแนวความคิดแบบอนุรักษนิยม กลุ่มที่สองคือ "กลุ่มเป็นกลาง" กลุ่มนี้ไม่มีการรวมกลุ่มอย่างชัดเจน แต่ก็พอมองเห็นบุคคลในกลุ่มนี้ได้ไม่ยากนัก เช่น นายพิชัย รัตกุล นายคล้าย ดะอองมณี นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ และคนอื่น ๆ รวมทั้งม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กลุ่มสุดท้ายเป็น

¹ โปรดดูแถลงการณ์คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่อ้างเหตุผลในการยึดอำนาจครั้งนี้.

"กลุ่มก้าวหน้า" ที่มีแนวความคิดแบบเสรีนิยมประกอบด้วยสมาชิกรุ่นหนุ่มจากภาคใต้ และภาคเหนือเป็นส่วนใหญ่ ที่เด่น ๆ ก็มี นายชวน หลีกภัย นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายวีระ มุสิกพงษ์ หรือแม่แต่นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ ก็รวมอยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน อย่างไรก็ตามก็มีความแตกแยกกันภายในพรรคประชาธิปไตยเป็นความขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มหัวก้าวหน้า กับกลุ่มหัวเก่าเสียเป็นส่วนใหญ่

ความจริงแล้วความแตกแยกจนกลายเป็นการตั้งกลุ่มต่อสู้กันระหว่างกลุ่มหัวเก่ากับกลุ่มหัวก้าวหน้ามานานแล้ว เห็นได้ชัดว่าในขณะที่กลุ่มหนึ่งของพรรคไม่เห็นด้วยกับการเคลื่อนไหวของชาวนา นักศึกษา และกรรมกร อีกส่วนหนึ่งกลับแสดงความเห็นอกเห็นใจนักศึกษา กรรมกร และชาวนา และพยายามจะประนีประนอมด้วย มาตลอด นายสมักร สุนทรเวช รองเลขาธิการพรรคในสมัยนั้น ให้สัมภาษณ์ว่า การต่อสู้ของคนและคนในพรรคประชาธิปไตยอื่น ๆ อย่างนายชวน หลีกภัย นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ เป็นต้นั้น มีเป้าหมายร่วมกันคือ การให้ไ้มาซึ่งรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง เมื่อเป้าหมายดังกล่าวบรรลุร่วมกันแล้ว ต่างก็มีแนวความคิดเป็นของตนเอง ฝ่ายนายชวน หลีกภัยนั้น ได้เข้าไปใกล้ชิดกับกรรมกร นักศึกษา แต่คนนั้นไม่ชอบการปลุกระดมจึงขัดแย้งกันเสมอมา ¹

การขัดแย้งและแตกแยกกันระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยม กับกลุ่มเสรีนิยมนี้ ปรากฏให้เห็นในหลายกรณี ซึ่งกรณีเหล่านี้บางครั้งก็เป็นการขัดแย้งระหว่างกลุ่มโดยตรง โดยกลุ่มทั้งสองมีความคิดเห็นและผลประโยชน์บางอย่างขัดแย้งกัน แต่ส่วนใหญ่แล้วความขัดแย้งเหล่านี้มัก เริ่มต้นจากการขัดแย้งกันระหว่างตัวบุคคลก่อน และในที่สุดก็นำไปสู่การขัดแย้งกันระหว่างกลุ่ม โดยเมื่อเกิดการขัดแย้งระหว่างตัวบุคคลขึ้น จะมีบุคคลอื่น ๆ ในพรรคซึ่งอาจเป็นเพราะมีความสัมพันธ์ส่วนตัว หรือมี

¹ สัมภาษณ์ นายสมักร สุนทรเวช, อดีตรองเลขาธิการพรรคประชาธิปไตย,

ความคิดและผลประโยชน์ตรงกัน เข้ามานับสนุนในแต่ละฝ่าย เกิดเป็นความขัดแย้งกัน ในลักษณะสองขั้วขึ้น การแบ่งแยกออกเป็นสองขั้วดังกล่าว โดยมีอีกบางกลุ่มที่วางตัวเป็นกลางนั้น นับเป็นลักษณะที่เด่นที่สุดของความขัดแย้งในพรรคประชาธิปัตย์ โดยความขัดแย้งเหล่านี้ถูกพัฒนาจากหลายปัจจัยด้วยกัน ทั้งเรื่องตัวบุคคล ผลประโยชน์ อุดมการณ์ แนวความคิดและการทำงาน

เริ่มตั้งแต่มีการจัดตั้งรัฐบาลผสมหลังการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะที่มีเสียงมากถึง 114 เสียงได้เป็นแกนกลางในการจัดตั้งรัฐบาลครั้งนี้ โดยจะต้องรวบรวมพรรคอื่น ๆ เข้ามานับสนุนด้วย เพื่อให้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งในสภาผู้แทนฯ ปรากฏว่าฝ่ายเสรีนิยมในพรรคต้องการให้พรรครวมมือกับพรรคธรรมสังคม และสังคมชาตินิยมเท่านั้น ซึ่งจะมีคะแนนเสียงรวมกัน 151 เสียง เป็นเสียงข้างมากในสภาได้แล้ว แต่ฝ่ายอนุรักษนิยมภายในพรรคนั้นกลับต้องการให้รวมมือกับพรรคชาติไทย หรืออย่างน้อยก็ควรจะมีพรรคชาติไทยรวมด้วย ถ้าจะรวมมือกับพรรคอื่น ๆ

เหตุผลของฝ่ายเสรีนิยมประการแรกก็คือ ทั้งพรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมชาตินิยมนี้ ต่างเคยรวมมือกับพรรคประชาธิปัตย์มาแล้ว ทั้งก่อนจะอมรัฐบาลสหพรรค และในระหว่างเลือกตั้ง ทั้งนี้โดยผ่านความสัมพันธ์กับพล.อ.กฤษณ์ สีวะรา พล.อ.กฤษณ์ฯ นั้นใกล้ชิดกับพรรคธรรมสังคมมาก การชักโยเพื่อจัดรัฐบาลสหพรรคของม.ร.ว.คึกฤทธิ์ฯ นั้น พล.อ.กฤษณ์ก็มีส่วนอยู่มาก และในระหว่างการเลือกตั้ง 4 เมษายน 2519 นั้น พล.อ.กฤษณ์ฯ ก็เข้าไปเกี่ยวข้องกับพรรคประชาธิปัตย์ในฐานะผู้สนับสนุนคนสำคัญของพรรคอีก การประสบความสำเร็จในเขตकुสิคซึ่งเป็นเขตทหาร ส่วนหนึ่งก็มาจากความช่วยเหลือของพล.อ.กฤษณ์ฯ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลในหมู่มหากรอยู่มาก เหตุผลที่สำคัญอีกประการหนึ่งนั้น ฝ่ายเสรีนิยมมีความเห็นว่าทั้งพรรคธรรมสังคม และพรรคสังคมชาตินิยมนี้ไม่มีอุดมการณ์ที่เข้มแข็งนัก คงจะสามารถควบคุมและชี้นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ได้ง่าย และเหตุผลประการสุดท้ายที่เลือกเอาการ

ร่วมมือกันแค่สองพรรคตั้งกล่าวก็คือความรังเกียจพรรคชาติไทย เพราะเห็นว่าพรรคชาติไทยมีนโยบายอนุรักษ์นิยมกว่าพรรคประชาธิปัตย์มาก อาจสร้างความยุ่งยากในการนำนโยบายไปปฏิบัติในภายหลังได้ อีกทั้งพรรคชาติไทยเข้าร่วมรัฐบาลก็เพราะต้องการเข้ามารักษาคณะประโยชน์ทางเศรษฐกิจของคนเท่านั้น หากมีความจริงใจไม่

ส่วนทางฝ่ายอนุรักษ์นิยม ความจริงแล้วยากให้ร่วมกับพรรคชาติไทยเพียงสองพรรคเท่านั้น ซึ่งจะทำให้มีเสียงรวมกันถึง 170 เสียง มีความมั่นคงพอสมควร แต่อาจจะร่วมกับพรรคธรรมสังคมและพรรคสังคมชาตินิยมด้วยเพราะไปเจรจาไว้ก่อนแล้วก็ไม่ขัดข้อง¹ เหตุผลของกลุ่มนี้ก็คือความไม่มั่นใจในระเบียบวินัยของพรรคธรรมสังคม และสังคมชาตินิยมมากนัก กล่าวจะมีการเรียกร้องต่าง ๆ นานา ส่วนพรรคชาติไทยนั้นมีวินัยดีกว่า ปรากฏว่าความคิดเห็นของกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากเสียงส่วนใหญ่ในพรรค

แม้ปัญหาการจัดตั้งรัฐบาลจะผ่านพ้นไปได้ในข้อที่ว่าควรร่วมมือกับพรรคใดบ้าง แต่การจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีก็ภายในพรรคประชาธิปัตย์ก็เป็นปัญหาภายในตลอดมา โดยเฉพาะตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในตอนจัดตั้งรัฐบาลนั้นการชิงกันในตำแหน่งนี้ไต่ส่งบดงชั่วคราว เพราะม.ร.ว. เสรีเยี่ย ปราโมช หัวหน้าพรรคเข้าไปรับตำแหน่งนี้เสียเองและผลการต่อรองต่อมาที่ให้นายสมัคร สุนทรเวช และนายสมบุญ ศรีศิริ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงนี้ โดยทางกลุ่มเสรีนิยมส่งนายบัญญัติ บรรทัดฐาน เข้าไปเป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงนี้เช่นกันเพื่อเป็นการถ่วงดุลย์กันไว้ และเพื่อป้องกันความแตกแยกอันจะเกิดจากความไม่พอใจของฝ่ายเสรีนิยมในพรรค ม.ร.ว. เสรีเยี่ย ปราโมช จึงงัดที่จะให้รัฐมนตรีช่วยคนใดคนหนึ่งสั่งการในสองกรมใหญ่ที่สุดใ้ในกระทรวง คือ กรมการปกครอง และกรมตำรวจ โดยคงส่งวนสองกรมสำคัญนี้ไว้สั่งการเองตลอดมา

¹ สัมภาษณ์ นายสมัคร สุนทรเวช.

แต่การประนีประนอมเช่นนี้ ก็ไม่อาจแก้ปัญหาได้ตลอดไป เพราะต่อมาได้มีการเรียกร้องจากสมาชิกพรรคใหม่.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช สละตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเสีย และเปลี่ยนให้ผู้อื่นมาเป็นแทน โดยให้เหตุผลว่างานในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้นก็หนักมากอยู่แล้ว การต้องมาบริหารงานในกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงใหญ่และมีส่วนรับผิดชอบโดยตรงต่อความสงบสุขของประชาชนทั้งประเทศอีก อาจจะไม่มีความพอ และเกรงจะไม่เกิดผลดีต่อการบริหารงาน หลังจากข่าวนี้ปรากฏออกมามีการแย่งชิงตำแหน่งดังกล่าวกันในพรรคประชาธิปัตย์ก็ตามมาทันที

จะเห็นได้ว่านายสมัคร สุนทรเวช เป็นตัวแทนจากกลุ่มอนุรักษนิยม ส่วนนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ เป็นตัวแทนของกลุ่มหมุม หรือกลุ่มเสรีนิยมในพรรค เพราะหลังจากที่มีข่าวว่าสมาชิกพรรคขอใหม่.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ถอนตัวจากตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทยนี้ ทางค่านายสมัคร สุนทรเวช ก็ให้สัมภาษณ์หนึ่งสื่อพิมพ์ว่าตนเห็นด้วยกับความตึกนั้น และแสดงนัยให้รู้ว่าตนต้องการและเหมาะสมกับตำแหน่งนั้นด้วย นายสมัคร ให้สัมภาษณ์ว่า "ผมเห็นด้วยที่ควรจะให้เอาบุคคลอื่นมาเป็นแทนม.ร.ว.เสนีย์ เพราะนาย ก. ท่านไม่มีเวลาและงานหนักมาก" และกล่าวต่อไปว่าตนเองก็เคยไปประชุมแทนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่บ่อย ๆ ¹ ส่วนนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ ก็ไม่ได้เปิดบังความต้องการของตนแต่อย่างใด โดยให้สัมภาษณ์หนึ่งสื่อพิมพ์ว่า "ถ้าทางพรรคให้ผมเป็น ผมก็พร้อมที่จะเป็นและรับรองว่าผมสามารถเป็นรัฐมนตรีมหาดไทยได้ และเป็นได้ก็ด้วย" ²

อย่างไรก็ตามนี้ไม่ได้หมายความว่าสมาชิกคนอื่น ๆ ในพรรคทั้งในกลุ่มเสรีนิยม และกลุ่มอนุรักษนิยมจะไม่มี ความปรารถนาในตำแหน่งนี้เลย จะเห็นได้ว่านาย

¹ ประชาธิปไตย, 12 มิถุนายน 2519, หน้า 1-2.

² ประชาธิปไตย, 16 มิถุนายน 2519, หน้า 13.

สมบุญ กิริธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงนี้อีกคนหนึ่ง และเป็นสมาชิกในกลุ่มกบฏ. ที่ใกล้ชิดกับนายสมัครก็ยังคงสงวนท่าทีอยู่โดยไม่ใคร่แสดงตัวออกมาอย่างเปิดเผยว่าคน สนิบสนุนนายสมัคร เพียงแคบอกว่ายังไม่เห็นใครเหมาะสมตาม.ร.ว.เสนีย์ และ ถ้าเอาคนอื่นเข้ามาเป็นแทนอาจทำให้เกิดความแตกแยกได้¹ ท่าทีเช่นนี้ไม่ใคร่แสดง ว่านายสมบุญไม่ต้องการตำแหน่งรัฐมนตรีมหาดไทย นายคำรง ลัทธพิพัฒน์ สมาชิกคน สำคัญในกลุ่มเสรีนิยมก็เช่นกัน ให้สัมภาษณ์ว่าตนเองก็ต้องการจะเป็นรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทยเช่นกัน ที่รัฐรออยู่ก็เพราะตนวางแผนเอาไว้ว่าจะสร้างสมบารมี โดยการดำเนินงานให้มีผลงานที่กระทรวงพาณิชย์ก่อนสัก 1 ปี เท่านั้น²

แต่ที่กล่าววานายสมัคร และนายสุรินทร์ เป็นตัวแทนของกลุ่มอนุรักษ์นิยม และเสรีนิยมที่แข่งขันกันในตำแหน่งนี้ก็เพราะคนทั้งสองต่างประกาศตนอย่างเปิดเผย ว่าต้องการตำแหน่งนี้คงกล่าวแล้ว และในขณะเดียวกันได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มของ คนอย่างเต็มที่ค้ำชู เช่น นายทวีศักดิ์ เหมะภุคิ สส.ระนอง สนับสนุนนายสุรินทร์ว่าเป็น ผู้ที่เหมาะสมที่สุดในตำแหน่งดังกล่าว ทั้งทางด้านอาวุโส และความสามารถ และเชื่อ ว่าจะได้รับการสนับสนุนไม่ว่าในระดับที่ประชุมสส. หรือในระดับคณะกรรมการกลาง ของพรรคก็ตาม³ แต่นายสงสุข ภัคเกษม สส.เชียงใหม่ พรรคพวกของนายสมัคร กลับเห็นว่านายสุรินทร์ไม่เหมาะสม ว่าถ้าใครถามผม ผมก็จะบอกตามตรงว่านาย สุรินทร์ไม่เหมาะสมที่จะมาอยู่มหาดไทย เพราะคนเขาวิพากษ์วิจารณ์กันทั่วไปถึงตัว นายสุรินทร์ในทางไม่ดีไม่งานทั้งสิ้น⁴

¹ ประชาธิปไตย, 17 มิถุนายน 2519, หน้า 12.

² สัมภาษณ์นายคำรง ลัทธพิพัฒน์

³ ประชาธิปไตย, 16 มิถุนายน 2519, หน้า 1.

⁴ ประชาธิปไตย, 2 กันยายน 2519, หน้า 12.

เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะมีแรงกดดันให้มีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยหลายครั้งหลายหนเพียงไม่กี่ตาม แต่ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชก็ยังไม่ยอมสละตำแหน่งนี้ แม้ในภายหลังจะต้องเข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอีกตำแหน่งหนึ่ง และแม้ว่าจะมีการจัดตั้งรัฐบาลผสมจตุรพรรคชุดที่ 2 ขึ้น เมื่อเดือนตุลาคม 2519 แล้วก็ตาม ข้อเท็จจริงดังกล่าวชี้ให้เห็นได้เป็นอย่างดีว่าตำแหน่งนี้เป็นที่แย่งชิงกันเพียงไรในพรรคประชาธิปัตย์

การคัดสนิใจลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมของพล.อ.ทวีข เสนีย์วงศ์ ๆ ก็เป็นผลโดยตรงมาจากการขัดแย้งและต่อสู้กันระหว่างกลุ่มอนุรักษนิยม กับกลุ่มเสรีนิยมในพรรค พล.อ.ทวีข ลาออกจากตำแหน่งหลังจากการเดินทางออกจากประเทศไทยของจอมพลประภาส จารุเสถียร เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2519 เหตุผลสำคัญข้อหนึ่งที่ระบุไว้ในใบลาออกก็คือ มีสส.พรรคประชาธิปัตย์จำนวน 30 คน เข้าชื่อกันขັบได้ เพราะไม่พอใจที่ตนไม่อาจจัดการกับการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของจอมพลประภาสได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปรากฏว่าเรื่องนี้เี่งื่อนงำบางอย่างของการขัดแย้งและแบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายภายในพรรคประชาธิปัตย์

กล่าวคือหลังจากนายกรัฐมนตรีแจ้งเรื่องการลาออกของพล.อ.ทวีขในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม แล้ว มีรัฐมนตรีพรรคประชาธิปัตย์สองคน คือนายคำรง ลัทธพิพัฒน์ และนายสมักร สุนทรเวช รับอาสาไปยับยั้งพล.อ.ทวีข แต่ นายสมักร สุนทรเวชเปิดเผยว่าหลังจากที่ตนได้เข้าเจรจากับพล.อ.ทวีขจนตกลงที่จะไม่ลาออกแล้ว พอวันรุ่งขึ้นกลับมีข่าวลงหนังสือพิมพ์อย่างใหญ่โตเรื่อง พล.อ.ทวีข ลาออก พร้อมกับมีรัฐมนตรีคนหนึ่งเอาจดหมายลาออกมาอ่านในที่ประชุมทั้ง ๆ ที่ก่อนออกไปตนได้ขอร้องแล้ววาวอย่าเพิ่งเอาจดหมายมาอ่านในที่ประชุม กับขอร้องไม่ให้เปิดเผยเรื่องนี้แก่หนังสือพิมพ์ด้วย ซึ่งเมื่อเรื่องไม่เป็นความลับเช่นนี้ก็ยับยั้งไม่ได้¹

¹ บ้านเมือง, 27 สิงหาคม 2519, หน้า 3.

"รัฐมนตรีคนหนึ่ง" ตามที่นายสมัครกล่าวถึงนี้ก็คงหมายถึงนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีนั่นเอง เพราะนายสุรินทร์เป็นผู้ที่เปิด เผยเรื่องนี้แก่หนังสือพิมพ์เป็นคนแรก โดยอ้างว่าตนถูกหลอกจากนักหนังสือพิมพ์ว่า นายกรัฐมนตรีให้เปิดเผยเรื่องนี้ได้ และตนก็ไม่ได้นำจดหมายมาอ่านในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเองด้วย แต่นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ส่งนามาให้ตนอ่านในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีฟัง¹

ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏเช่นนี้ กรณีนี้จึงน่าจะเป็นการหักล้างกันภายในพรรค ประชาธิปัตย์ เพื่อผลักดันให้พล.อ.ทวีช ออกไป มากกว่าจะเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเบื้องหลังใด ๆ เพราะเหตุผลที่นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นำจดหมายมาอ่านในที่ประชุม โดยอ้างว่านายกรัฐมนตรีส่งมาให้ตนมีใ้ตนเองก็ดู หรือการเปิดเผยข่าวนี้คือสื่อมวลชน โดยอ้างว่าถูกนักหนังสือพิมพ์หลอกก็ดู เป็นเหตุผลที่ค่อนข้างไม่มีน้ำหนัก เพราะทุกคนยอมรับว่าในขณะนั้นอย่างน้อยก็มีรัฐมนตรีสองคนกำลังหาทางเปลี่ยนความตั้งใจของพล.อ.ทวีช อยู่ และกำลังเดินทางไปบียิ่ง การอ่านใบลาออกในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี หรือการนำข่าวนี้มาเปิดเผยต่อสื่อมวลชน ย่อมทำให้ความพยายามจะบียิ่งใด ๆ หมดความหมายทันที

สำหรับเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังความพยายามจนถึงขั้นชิงไหวชิงพริบกันผลักดันให้อีกฝ่ายพ้นหน้าที่ไปนี้ น่าจะสืบเนื่องมาจากการขัดแย้งและต่อสู้กันระหว่างกลุ่มหมุ่ม และกลุ่มกทม. นั่นเอง เป็นที่ทราบกันดีว่าพล.อ.ทวีช เสนียงว่กันนั้นลงรับสมัครเลือกตั้งในเขตเดียวกับนายสมัคร สุนทรเวช เมื่อวันที่ 4 เมษายน 2519 และมีความใกล้ชิดกับกลุ่มของนายสมัคร สุนทรเวช จึงถูกจัดเข้ากลุ่มนี้ไปโดยปริยาย อีกทั้งพล.อ.ทวีช ก็เคยแสดงทัศนะความคิดเห็นหลายเรื่องที่สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มนายสมัคร นายธรรมบุญ ซึ่งก็แน่นอนว่าความเห็นนั้นย่อมขัดกับกลุ่มนายสุรินทร์ หรือนายค่าง เช่น กรณีสถานีวิทยุยานเกราะนั้น พล.อ.ทวีช ถึงกับไปออกทีวีพร้อมกับนายสมัคร ทำการ

¹ ประชาธิปไตย, 26 สิงหาคม 2519, หน้า 12.

ปกป้อง สถานีวิทยุยานเกราะอย่างแข็งขัน ในขณะที่กลุ่มของนายสุรินทร์ มีความเห็นว่าการดำเนินงานของสถานีวิทยุแห่งนี้จักจะล่าช้าขึ้นทุกที เพราะมีการออกข่าว และแบ่งแยกประชาชนเป็นขวาเป็นซ้าย น่าจะได้ทบทวนการดำเนินงานของสถานีวิทยุแห่งนี้เสียใหม่ หรือแม้แตกรณีที่จอมพลประภาสเดินทางเข้ามาก่อนหน้านี้ พล.อ.ทวีชก็มีความคิดเห็นที่โน้มนำไปทางคานกลุ่มกตม. ซึ่งไม่ค่อยเห็นด้วยนักกับการที่จะผลักดันจอมพลประภาสออกไป ซึ่งเป็นทัศนคติที่ตรงข้ามกับกลุ่มหนุ่มที่ต้องการให้มีการผลักดันจอมพลประภาสออกไปโดยเร็วที่สุด

การปฏิเสศตำแหน่งของนายสมัคร สุนทรเวชและนายสมบุญ ศิริธรในคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ที่ตั้งขึ้นหลังจากการลาออกของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2519 เนื่องจากถูกโจมตีกรณีการเดินทางเข้ามาในประเทศไทยของจอมพลถนอม กิตติขจร จากสภาพแวดล้อมอย่างรุนแรง ก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่เห็นได้ชัดว่าเป็นผลหรือโยงโยมาจากกรรชกัชแย้งกันระหว่างกลุ่มหนุ่มกับกลุ่มกตม. โดยเป็นเรื่องที่แต่ละฝ่ายพยายามหาทางลคมทบาทและความสำคัญของฝ่ายตรงข้ามลง กล่าวคือหลังจากที่ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ลาออกแล้ว ในวันรุ่งขึ้นก็ได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งรัฐบาลผสมสี่พรรคเคิมขึ้นมาใหม่ และในช่วงที่กำลังฟื้นฟูตัวรัฐมนตรีในโควตาของพรรคประชาธิปไตยนี้เอง กลุ่มหนุ่มซึ่งสามารถควบคุมคะแนนเสียงข้างมากในพรรคไว้ได้ทั้งในระดับกรรมการกลาง และที่ประชุมสส. ของพรรค ได้อาศัยข้อได้เปรียบดังกล่าวนี้ผลักดันให้นายสมัคร สุนทรเวช จากรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม และผลักดันให้นายสมบุญ ศิริธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกคนหนึ่ง ไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม ซึ่งทำให้นายสมัคร นายสมบุญ และพรรคพวกในกลุ่มกตม. มีความไม่พอใจมาก และปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนี้

นายสมัคร และนายสมบุญ ตลอดจนพรรคพวกนั้นมีความแ่ใจเอาที่เคียวว่าการสับเปลี่ยนตำแหน่งครั้งนี้เป็นการกลั่นแกล้งจากฝ่ายของนายค่างรัง ลัทธพิพฒัน และพวก

โดยเปิดเผยว่า เป็นเพราะนายคำรง ไม่พอใจพวกคนเกี่ยวกับกรณีที่มีการสอบสวนดำเนินคดีทุจริตไม่ซื่อ ที่อำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก เมื่อต้นปี 2518 ซึ่งนายสนั่น เกตุทัต ปลัดกระทรวงการคลัง พอตานายคำรง มีส่วนพัวพันอยู่ด้วย และไต่ถามลงโทษให้ไล่ออกจากราชการ แต่ก็มีการวิ่งเต้นให้เหลือโทษแค่ปลดออก และเมื่อตนมาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยก็ได้รับการร้องเรียนเรื่องนี้อีก ตนจึงได้เก็บรวบรวมหลักฐานเตรียมฟ้องเรื่องนี้ จึงถูกกลั่นแกล้งให้พ้นไปจากกระทรวงมหาดไทยดังกล่าว นายสงสุข ภัคเกษม ก็เปิดเผยว่า สมัยที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นรัฐบาลครั้งแรกนั้น นายสมัคร ได้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรฯ ได้ดำเนินการจับกุมเรื่องชนไม้เถื่อน และสัมปทานป่าไม้ที่จ.ตาก โดยมีนายสนั่น เกตุทัต พอตานายคำรงตกเป็นผู้ต้องหาด้วย นายสมัคร กับนายคำรงจึงเป็นไม้เบื่อไม้เมากันมาตลอด¹

แต่ทางฝ่ายกลุ่มหมุมที่ตกเป็นเป้าว่าเป็นตัวการในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ชี้แจงว่าการพิจารณาในเรื่องนี้มีการตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่ง ประกอบด้วยหัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรคทั้ง 4 คือ นายพิชัย รัตกุล นายชวน หลีกภัย นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายธรรมบุญ เทียนเงิน ที่ปรึกษาพรรคคือ นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ และนายคำรง ลัทธพิพัฒน์ เลขาธิการพรรค รวม 7 คน มิได้ทำขึ้นตามอำเภอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ เปิดเผยว่ ความจริงแล้วส.ส.ส่วนใหญ่ต้องการให้นายสมัครออกไปเสียจากคณะรัฐมนตรีเสียด้วยซ้ำ เพราะนายสมัครไปออกที่.วิ.โจมตีบุคคลในพรรค วิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล บางครั้งชอบอ้างพระราชเสาวนีย์พระราชประสงค์ เป็นเหตุให้ส.ส.ส่วนใหญ่ไม่พอใจ แต่คณะอนุกรรมการขอให้แคย้ายกระทรวง² และที่ย้ายนายสมัครไปอยู่กระทรวงอุตสาหกรรมก็เพราะเห็นว่า นายสมัครเข้ากันได้กับพรรคชาติไทย คงจะประสานงานกันได้ดี ส่วนนายสมบุญนั้นดีเป็น

¹ บ้านเมือง, 2 ตุลาคม 2519, หน้า 2.

² ประชาธิปไตย, 4 ตุลาคม 2519, หน้า 2.

นักกฎหมาย เคยเป็นทนายความมาก่อน จึงเหมาะสมแล้วที่จะไปอยู่กระทรวงยุติธรรม

พิจารณาจากข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่พอประมวลได้ จะเห็นได้ว่าการสับเปลี่ยนกระทรวงให้แก่ นายสมัคร และนายสมบุญครั้งนี้ น่าจะไม่ใช่วัยเหตุผลเพื่อความเหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่นายสุรินทร์อ้างเป็นแน่ และเหตุผลที่ว่า ส.ส.ในพรรคไม่พอใจพฤติกรรมของนายสมัครที่ชอบให้รายพรรคก็พอพึงไถ่ระดับหนึ่งเท่านั้น ส่วนเหตุผลที่ว่า นายคำรง โกรชเคน นายสมัคร นายสมบุญที่เล่นงานพอลิตานในคดีทุจริตไม่ซึ้งนั้น ก็ไม่น่าจะเป็นเหตุผลทั้งหมดของกรณีนี้ เพราะการเปลี่ยนแปลงสับเปลี่ยนกระทรวงแก่นายสมัคร และนายสมบุญครั้งนี้ เป็นมติของคณะอนุกรรมการพรรค 7 คน ไม่ใช่มติของนายคำรงเพียงคนเดียว เหตุผลที่แท้จริงจึงน่าจะเป็นการหักล้างทำลายกันระหว่าง 2 กลุ่มในพรรค คือกลุ่มหนุ่ม กับกลุ่มก.ท.ม.ของนายสมัคร นายสมบุญมากกว่า ดังปรากฏว่า ในคณะอนุกรรมการคัดเลือกตัวรัฐมนตรีครั้งนี้เป็นคนของกลุ่มหนุ่ม หรือกลุ่มของนายคำรงถึง 3 คน และเป็นคน กลุ่มก.ท.ม.เพียงคนเดียว คือ นายธรรมบุญ เทียนเงิน และบังเอิญว่า นายคำรงเคยมีเรื่องส่วนตัวกับนายสมัคร และนายสมบุญมาก่อน นายคำรงจึงเป็นตัวนำในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ และอาศัยเหตุที่นายสมัครก็มีพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนมติพรรค มติคณะรัฐมนตรีอยู่เนื่อง ๆ จึงเป็นการงายยิ่งขึ้นที่จะผลักดันนายสมัครออกไปอย่างสมเหตุสมผล พร้อมควายนายสมบุญที่เป็นพวกเดียวกัน ความเรื่องนี้จึงเกี่ยวพันถึงความขัดแย้งส่วนตัวระหว่างนายคำรงกับนายสมัคร และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มหนุ่มกับกลุ่มหัวเก่าด้วย

นอกจากการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มโดยตรงแล้ว ยังมีการขัดแย้งระหว่างสมาชิกคนสำคัญของพรรคอีกหลายกรณี เช่นกรณีการขัดแย้งระหว่างนายสมัคร สุนทรเวช กับหลายคนในพรรค โดยเฉพาะสมาชิกในกลุ่มหนุ่ม กรณีพิพาทเหล่านี้มักนำไปสู่การขัดแย้งระหว่างกลุ่มในตอนปลายของเหตุการณ์เสมอ เช่นกรณีที่นายสมัคร สุนทรเวช คัดค้านโครงการบัญญัติอาสาในความรับผิดชอบของกร.ปวย อิงภากรณ์ ที่ของงบประมาณเพื่อกำเนินการ จำนวน 3 ล้านบาท โดยเห็นว่าไม่ควรให้เพราะการดำเนินการตามโครงการดังกล่าว

เท่าที่เข้ามาไม่มีประโยชน์ และแฝงเจตนาเพื่อการปลุกระดมมวลชนให้ต่อต้านรัฐบาลมากกว่า ความเห็นเช่นนี้ปรากฏว่า ได้รับการสนับสนุนอย่างเต็มที่จากนายสมบุญ ศิริธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยอีกคน โดยกล่าวว่าทั้งตนและนายสมัครจะรวมมือกันคัดค้านเพื่อคัดง้างประมาณจำนวนนี้ให้ได้¹ แต่นายไพฑูรย์ วงศ์วาณิชย์ ส.ส. สุราษฎร์ธานีสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มหมกกลับแถลงว่าตนเห็นควยอย่างยิ่งกับโครงการดังกล่าว เพราะเป็นโครงการที่ทำให้บัณฑิตมีโอกาไปสัมผัสกับปัญหาจริง ๆ ในชนบท ก่อนที่จะออกไปทำงาน และงบประมาณ 3 ล้านบาทที่ขอมานั้นความจริงแล้วยังน้อยไป รัฐบาลควรจะสนับสนุนให้มากกว่านั้นด้วยซ้ำ พร้อมทั้งได้กล่าวหาว่านายสมัครที่คัดค้านโครงการนี้ว่า มักชอบประพาศิตัวลำเส้นและใช้อำนาจหน้าที่ทำลายผู้มีความกึกก่าวหน้า และยังเป็นตัวการก่อให้เกิดความแตกแยกภายในพรรคอีกด้วย² ปรากฏว่าคำพูดของนายไพฑูรย์เช่นนี้ ได้รับการตอบโต้จากนายสมัครเช่นกัน ในทำนองที่ว่านายไพฑูรย์ชอบ "แสบ" ในกิจการที่ไม่ใช่ธุระของตน³

เมื่อประจวบกับในช่วงเวลาต่อมาใกล้ ๆ กันนั้น นายสมัครได้ไปออกรายการทั้งทางโทรทัศน์ และวิทยุ วิทยุภาควิชาการณมติคณะรัฐมนตรี ที่ให้ลครครั้งเส้าเพื่อไว้อาศัยในการถึงแก่อสัญกรรมของนายพลจู่เต้ ประธานรัฐสภาประชาชนแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน ในทำนองที่ไม่เห็นควย โดยวิจารณ์ว่าเป็นการเอาอกเอาใจจีนจนเกินไป การพูด "ลำเส้น" มติคณะรัฐมนตรีของนายสมัครครั้งนี้ จึงไม่เพียงแต่จะถูกชักฟอกในคณะรัฐมนตรีเท่านั้น แต่ยังถูกสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ 2 คนที่เคยขัดแย้งกับนายสมัครมาก่อน คือนายไพฑูรย์ วงศ์วาณิชย์ และนายทวีศักดิ์ เหมะภูติ ขอชักฟอกนายสมัครภายในอีก ซึ่งปรากฏว่านายสมัครได้พยายามหลบหลีกไม่ยินยอมให้ทางพรรคชักฟอก ในการประชุมพรรคเพื่อพิจารณาเรื่องนี้ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2519 นั้น ปรากฏ

¹ ประชาธิปไตย, 6 กรกฎาคม 2519, หน้า 1.

² ประชาธิปไตย, 9 กรกฎาคม 2519, หน้า 1-12

³ รวมประชาชาติ, 10 กรกฎาคม 2519, หน้า 2.

ว่า หลังจากที่นายสมัคร เขารวมประชุมไปประมาณ 20 นาที ก็ได้ดับออกมาแดง กับผู้สื่อข่าวหนึ่งสื่อพิมพ์ว่า คนใดแดงเรื่องนี้แค่ 10 นาที ทุกคนในพรรคก็เข้าใจดี ปรบมือกันกราวใหญ่ แต่ตามคำบอกเล่าของนายวิศักดิ์ เหมะภูตินั้น การปรบมือดังกล่าว เป็นการปรบมือให้โดนายสมัคร ที่บอกคิกราชการโดยไม่ยอมอยู่ให้สมาชิกชักฟอกต่างหาก ¹

สมาชิกพรรคประชาธิปไตย โดยเฉพาะสมาชิกจากกลุ่มหนุ่มพยายามจะชักฟอกนายสมัคร เกี่ยวกับเรื่องนี้อีกหลายครั้ง แต่นายสมัครก็ไม่ยอมมาให้ทางพรรคชักฟอก โดยชี้แจงว่าเรื่องนี้ตนได้ชี้แจงไปแล้วในพรรค และจะไม่เข้าไปนั่งให้ใครชักฟอกอีก ²

เมื่อไม่อาจจะชักฟอกนายสมัคร เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวได้ ความขัดแย้งนี้ กลับบานปลายออกไปอีกรูปหนึ่ง เมื่อนายวิศักดิ์ เหมะภูติ กล่าวหานายสมัครว่านอกจากจะมีพฤติกรรมที่ชอบฝ่าฝืนนโยบายของรัฐบาล และชอบชมชูสส. ในพรรคอยู่เสมอแล้ว ยังมีพฤติกรรมที่ส่อไปในทางทุจริตเกี่ยวกับการประมูลรับเหมาก่อสร้างทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอีกด้วย นายวิศักดิ์ กล่าววว่า " มีหลักฐานวากรรยาของนายสมัคร เดินทางไปฮ่องกง โดยเฉลี่ยแล้วเดือนละสองครั้ง โดยไปเปิดบัญชีเงินฝากในธนาคารแห่งหนึ่งในนามนาย เค. แล นายเอ็กซ์ " ³ ซึ่งเรื่องนี้ก็มีหลักฐานพร้อมและจะไต่รวบรวมให้คณะกรรมการ ป.ป.บ. พิจารณาต่อไป ทางค่านายสมัครก็ได้แจ้งความขอคำเนนคดีกับนายวิศักดิ์ เหมะภูติในข้อหาหมิ่นประมาทคนและกรรยา ซึ่งแม่จะได้รับการชอรองจากสมาชิกพรรคคนอื่น ๆ ในตอนแจ้งความดังกล่าวเสีย นายสมัครก็ยังคงยืนยันจะคำเนนคดีให้ถึงที่สุดให้ได้ ทางค่านพรรคพวกของนายสมัครก็เริ่มออกโรงเล่นงานนายวิศักดิ์ด้วย เริ่มจากนายเยื่อน มหาปัญญาวงศ์ ส.ส. สุโขทัย ได้เปิดเผยว่า

¹ ไทยรัฐ, 15 กรกฎาคม 2519, หน้า 16.

² ไทยรัฐ, 26 กรกฎาคม 2519, หน้า 2.

³ รวมประชาชาติ, 28 กรกฎาคม 2519, หน้า 1-45

คนกำลังรวบรวมข้อมูลพรรคประชาธิปัตย์เพื่อดำเนินการขับนายวิศักดิ์ออกจากพรรค เพราะการให้สัมภาษณ์ของนายวิศักดิ์เป็นการโจมตีและดูถูกคนในพรรคเดียวกัน ก่อให้เกิดความแตกแยกขึ้นในพรรค¹ นายสงสุข ภาคเกษม ส.ส. เชียงใหม่ ก็ยื่นมือออกมาปกป้องนายสมัครอีกแรงหนึ่ง โดยชี้แจงว่า "ทุกคนในพรรคยืนยันว่านายสมัครเป็นคนมีสะอาด แม้แต่คนต่างพรรคก็ยืนยันในเรื่องนี้ เมื่อคนในพรรคเดียวกันกล่าวหากันเช่นนี้ เป็นการแสดงความไม่สุจริตใจ มีเจตนาอื่นแอบแฝง"²

ลึกลงไปในความขัดแย้งระหว่างสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์จนถึงกับการฟ้องร้องกันนี้ จะเห็นได้ว่ามิใช่เป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่รูปการแสดงให้เห็นว่าเป็นความขัดแย้งที่แยกกันเป็นฝักเป็นฝ่าย เห็นได้ชัดว่านายวิศักดิ์ เหมะภูคินั้น ได้ยึดเอา ส.ส.ภาคใต้หลายคน เช่น นายไพฑูรย์ วงศ์วาณิช นายวิจิตร ยืนนาน ส.ส.สุราษฎร์ธานี เป็นต้น เป็นพวก ส่วนทางด้านนายสมัคร สุนทรเวชก็มีพรรคพวกในกลุ่ม ก.ท.ม.คอยสนับสนุนอยู่ และแท้จริงถ้าจะพูดกันแล้ว เหตุการณ์ที่บ้านปลายออกมาเช่นนี้ก็เป็นเพียงปลายเหตุของความขัดแย้งที่สะสมกันมาหลายเรื่องหลายกรณีระหว่างกลุ่มนายสมัคร สุนทรเวช นายธรรมบุญ เทียนเงิน และพรรคพวกฝ่ายหนึ่ง กับกลุ่มที่นำโดยนายชวน หลีกภัย นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ และ ส.ส.ภาคใต้อีกฝ่ายหนึ่งเท่านั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งกันเหล่านี้ในพรรคประชาธิปัตย์มีลักษณะที่ปนกันไประหว่างเรื่องของตัวบุคคล และกลุ่ม จะแยกเป็นเรื่องของบุคคลหรือกลุ่มโดยเฉพาะไม่ได้ การขัดแย้งระหว่างบุคคล อาจจะนำไปสู่การขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้เสมอ และเช่นเดียวกันความขัดแย้งระหว่างบุคคลนี้บางครั้งก็มีสาเหตุมาจากการขัดแย้งกันระหว่างกลุ่มที่มีมาก่อนเป็นเหตุเป็นผลในลักษณะงูกินหางกันอยู่ เช่นนี้ ดังนั้น ถ้าจะมองภาพความขัดแย้งกันในพรรคประชาธิปัตย์ให้เห็นอย่างชัดเจน ก็อาจทำได้โดยแบ่งสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ออกเป็น 3 กลุ่มดังกล่าวนั้น และมองความขัดแย้งระหว่าง

¹ บ้านเมือง, 29 กรกฎาคม 2519, หน้า 2.

² ไทยรัฐ, 30 กรกฎาคม 2519, หน้า 2.

สองกลุ่ม คือกลุ่มอนุรักษนิยม หรือกลุ่ม ก.ท.ม. กับกลุ่มเสรีนิยม หรือกลุ่มหนุ่ม ก็จะมี
พบวาทกรรมขัดแย้งระหว่างสองกลุ่มนี้เป็นภาพความขัดแย้งหลักของพรรคประชาธิปัตย์

การที่สมาชิกมักชอบแสดงความคิดเห็น หรือมีพฤติกรรมที่ต่อต้านมติความเห็นของพรรค
อยู่เสมอ

จุดอ่อนที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพรรคการเมืองที่ขาดเสถียรภาพหรือระ
เบียบวินัยภายในพรรคก็คือ การที่สมาชิกพรรคมักชอบแสดงความคิดเห็นและมีพฤติกรรม
ที่ท้าทายต่อความเห็นของพรรคอยู่เสมอ สมาชิกประเภทนี้มักคำนึงถึงความคิดเห็นและ
ผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ โดยไม่ยอมรับฟังความเห็นอันเป็นส่วนรวมของพรรค ซึ่ง
บางครั้งการไม่ยอมรับและการต่อต้านเช่นนี้ก็เลยเถิดไปถึงขั้นการไต่ร้ายพรรคเพื่อผล
ประโยชน์ของตนเอง พฤติกรรมเช่นนี้ทำให้ภายในพรรคขาดระเบียบวินัยอย่างยิ่ง
และเป็นที่แน่นอนว่ารัฐบาลที่ประกอบด้วยพรรคเช่นนี้ย่อมหาความมั่นคงได้ยาก

ก. รัฐบาลผสมสหพรรค

ปัญหาการขาดเสถียรภาพภายในพรรคที่สมาชิกมักไม่ยอมรับฟังความเห็นพรรค
และมักนำเอาปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ออกมาตีแผ่ต่อสาธารณชนเช่นนี้ สามารถมองเห็น
ได้จากหลายพรรคในรัฐบาลผสมสหพรรค ส่วนใหญ่ปัญหาเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับการขัด
แย้งกันในผลประโยชน์ระหว่างสมาชิกภายในพรรค โดยเฉพาะตำแหน่งต่าง ๆ ทาง
การเมือง และที่สำคัญคือ ตำแหน่งรัฐมนตรีในคณะรัฐบาล โดยที่สมาชิกที่สูญเสียผลประโยชน์
คือการพลัดหวังจากตำแหน่งรัฐมนตรี มักแสดงอาการไม่เห็นด้วยกับมติพรรค
และพยายามจะให้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่ จะเห็นได้ว่ามีสมาชิกพรรคการเมืองในรัฐ
บาลขณะนั้นหลายพรรคที่เกี่ยวข้องที่แสดงการไม่เห็นด้วยกับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีให้
กับบุคคลในพรรคที่ได้กระทำไปแล้ว โดยมีการวิพากษ์วิจารณ์กันเสมอ ๆ ว่ารัฐมนตรี
คนนั้นคนหนึ่งของพรรคไม่เหมาะสม ควรแต่งตั้งคนนั้นคนนี้เข้ามาแทน และที่สำคัญก็คือแทน
ที่ปัญหาเหล่านี้ควรจะเป็นปัญหาที่ต้องตกลงกันให้เสร็จสิ้นภายในพรรค สมาชิกที่ขาด

ระเบียบวินัยเหล่านี้ก็ลำบาก เอาปัญหาท่านองนี้มาเปิดเผยทางหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ๆ ตัวอย่างเช่นนี้เห็นได้ชัดจากพรรคธรรมสังคม ปรากฏว่าตลอดเวลาสมาชิกของพรรคนี้จะมีการโจมตีกันอยู่เสมอว่ารัฐมนตรีของพรรคคนนั้นคนนี้ไม่มีความสามารถบ้าง ทำงานลาซาบ้าง หรือไม่มีความเหมาะสมควยประการต่าง ๆ บ้าง ควรจะได้มีการเปลี่ยนใหญ่บุคคลอื่นในพรรคเข้ามาเป็นแทน

การแสดงความไม่พอใจหรือเห็นด้วยกับมติพรรคเช่นนี้ ยังปรากฏให้เห็นอีกในพรรคสังคมชาตินิยม และกิจสังคม กล่าวคือในการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของสหพรรคเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2519 นั้น ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกของพรรคสังคมชาตินิยมเพิ่มเข้าไปอีก 2 คน คือ นายธนเส อีเยสกุล ส.ส.อุบลราชธานี เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ และนายวัฒนา อัครเวม ส.ส.สมุทรปราการ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม แต่ทางพรรคก็ได้ปลดนายประเสริฐ บุญสม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการออกไป ทำให้นายประเสริฐไม่พอใจมากต่อการตัดสินใจเช่นนั้นของพรรค ซึ่งก็เป็นเรื่องธรรมดา แต่การที่นายประเสริฐให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ในทำนองที่ว่าตนถูกปลดเพราะไม่มีเงินให้พรรคนั้น¹ ไม่ว่าจะเป็นการตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ก็คือการทำลายพรรคโดยตรงนั่นเอง เพราะการพูดเช่นนี้ย่อมชี้ให้เห็นจุดอ่อนของพรรคสองประการ ประการแรก ไม่ว่าคำพูดนั้นจะมีมูลความจริงหรือไม่ก็ตาม แต่ก็แสดงให้เห็นว่าสมาชิกพรรคนี้ไม่ยอมรับการตัดสินใจของพรรค ซึ่งเป็นการขาดระเบียบวินัยอย่างยิ่ง ประการที่สอง ถ้าคำพูดดังกล่าวมีมูลความจริงก็เท่ากับชี้ให้เห็นความเลวร้ายของการบริหารงานภายในพรรค ที่ปล่อยให้ผู้นิยมถือทิพทางการเมืองสามารถครอบงำพรรคได้

เช่นเดียวกันการปรับปรุงรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2519 ปรากฏว่าท่าความไม่พอใจให้กับสมาชิกพรรคกิจสังคมหลายคน ความไม่พอใจนี้สืบเนื่องมาจากการปรับปรุงครั้งนี้ กิจสังคมสูญเสียตำแหน่งไป 2 คน โดยไม่มีการตั้งใครมาเพิ่มเติม

¹ รวมประชาชาติ , 10 มกราคม 2519, หน้า 12.

อย่างใด นายประวิทย์ ศรีชัยฤทธิ์ ส.ส. อุบลราชธานีกล่าวว่า การปรับปรุงรัฐมนตรีครั้งนี้มี ส.ส. พรรคกิจสังคมประมาณ 10 คนไม่พอใจอย่างมาก เช่น นายโปรง เจริญรัตน์ ส.ส. ปราจีนบุรี นายสะเทือน ศุภะวรรณ ส.ส. สกลนคร นายอุดมพร ขอเพิ่มกลาง ส.ส. มหาสารคาม เป็นต้น เพราะกิจสังคมสูญเสียตำแหน่ง 2 ที่นั่งโดยไม่มีผู้ใดได้รับการแต่งตั้งเพิ่มเลย เขากล่าวว่า ส.ส. กลุ่มนี้ได้มีการปรึกษากัน และตกลงจะแยกตนเป็นอิสระในการออกเสียงในสภาฯ โดยไม่ฟังมติพรรค และถ้าทางพรรคขับออกก็จะตั้งพรรคใหม่¹

แต่กรณีที่เห็นได้ชัดที่สุด ก็คือกรณีที่นายสุจินต์ เขาวินวิศิษฐ์ กับนายจรูญ วัฒนากร สมาชิกสำคัญสองคนของพรรคธรรมสังคม รวบรวมเพื่อน ส.ส. ที่สนับสนุนรัฐบาลจากพรรคต่าง ๆ รวม 28 คน แยกตัวออกมาตั้งเป็นชมรม ส.ส. ประกาศนโยบายอิสระ ไม่ผูกพันกับมติพรรคแล้วสังกัดอีกต่อไป กรณีนี้ชี้ให้เห็นการขาดระเบียบวินัยภายในพรรคที่รวมรัฐบาลหลายพรรค เพราะในจำนวน ส.ส. 28 คน ตามที่นายสุจินต์อ้างว่าได้แยกตัวออกมารวมมือกับคนนั้น ปรากฏว่านอกจากส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกจากพรรคธรรมสังคมแล้ว ยังเป็นสมาชิกจากพรรคสนับสนุนรัฐบาลอื่น ๆ อีกหลายพรรค เช่น พรรคเสรีชน พรรคฟื้นฟูชาติไทย พรรคสังคมชาตินิยม เป็นต้น

ข. รัฐบาลผสมจตุรพรรค

ปัญหาเกี่ยวกับการที่สมาชิกพรรคมักแสดงความคิดเห็น และมีพฤติการณ์ที่ขัดแย้งกับมติความเห็นของพรรค ประพฤติตัวเป็นอิสระไม่อยู่ในระเบียบวินัยของพรรคอยู่เสมอ ๆ ในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคนี้ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนหลายครั้งในพรรคประชาธิปไตยที่เป็นพรรคแกนกลางของรัฐบาล เช่นกรณีการแย่งชิงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกันระหว่างสมาชิกคนสำคัญของพรรค ตำแหน่งดังกล่าวนี้ได้เป็นปัญหา

¹ เรื่องเดียวกัน.

ขัดแย้งภายในพรรคประชาธิปไตยมาตั้งแต่เริ่มจัดตั้งรัฐบาล โดยที่ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญและมีอำนาจมาก จึงมีสมาชิกหลายคนในพรรคหมายปองอยู่ การตัดสินใจมอบหมายให้แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจทำให้คนอื่น ๆ ไม่พอใจได้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีจึงตัดสินใจเข้ารับตำแหน่งนี้เสียเอง ความจริงแล้วข้อเสนอของสมาชิกพรรคคนหนึ่งที่เสนอให้ ม.ร.ว. เสนีย์ วางมือจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และมอบหมายให้คนอื่นในพรรครับผิดชอบแทนนั้นก็ เป็นหลักการที่ชอบด้วยเหตุผล เพราะกระทรวงมหาดไทยนั้นเป็นกระทรวงใหญ่ รับผิดชอบโดยตรงต่อการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขให้กับราษฎร และมีขอบข่ายของงานในความรับผิดชอบที่กว้างขวาง ม.ร.ว. เสนีย์ จึงอาจจะไม่มีเวลาพอที่จะอุทิศให้ได้อย่างเต็มที่ เพราะตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็มีภาระต่าง ๆ หนักมากอยู่แล้ว การมอบหมายให้บุคคลอื่นซึ่งมีเวลาให้อย่างพอเพียง จึงน่าจะเป็นประโยชน์แก่ทางราชการมากกว่า และเช่นเดียวกันในเมื่อเป็นตำแหน่งที่สำคัญดังกล่าว และมีคนที่เหมาะสมด้วยกันหลายคน การแข่งขันและแย่งกันสนับสนุนบุคคลใดบุคคลหนึ่งจึงไม่ใช่เรื่องที่แปลกประหลาดและเสียหายแต่อย่างใด แต่ขอติพลาตของสมาชิกเหล่านั้นก็คือ แทนที่จะพยายามพูดจาทดลวงเรื่องราวเหล่านั้นกันแต่ภายในพรรคให้เป็นที่เรียบร้อย สมาชิกเหล่านั้นกลับเลือกเอาการออกมาแข่งขัน และทะเลาะกันทางหน้าหนังสือพิมพ์และในที่สาธารณะ จนกลายเป็นความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงตามมา

นอกจากนี้สมาชิกพรรคประชาธิปไตยยังมักมีการเข้าไปก้าวก่ายต่อหน้าที่และความรับผิดชอบของกันและกันอยู่เสมอ เช่นการที่นายสมัคร สุนทรเวช ได้เข้าไปก้าวก่าย และขัดขวางการดำเนินนโยบายต่างประเทศของนายพิชัย รัตตกุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ พรรคเดียวกันหลายครั้ง นายสมัครนั้นโดยพื้นฐานความคิดแล้วเป็นอนุรักษนิยม หรือที่เรียกกันว่าฝ่ายขวาที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง แต่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างรวดเร็วในอินโดจีน โดยฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้เข้าครอบครองประเทศในอินโดจีนทั้งสาม คือลาว กัมพูชา และเวียดนาม โดยเกิดชาคนใน

ปี 2518 นั้น ทำให้รัฐบาลในขณะนั้นต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศ ให้ สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ โดยเปลี่ยนจากการผูกพัน อยู่กับสหรัฐอเมริกาอย่างเหนียวแน่น มาดำเนินนโยบายที่เป็นอิสระมากขึ้นและหันไป คบค้าสมาคมกับประเทศในค่ายสังคมนิยมมากขึ้น ในสมัยรัฐบาลม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปรา โมช ก็ได้มีการ เปิดสัมพันธไมตรีกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนจีน มี การถอนฐานทัพและกองกำลังของสหรัฐอเมริกาออกจากประเทศไทย รวมทั้งการฟื้นฟู สัมพันธภาพกับประเทศในอินโดจีนทั้งสาม การดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยรัฐ บาลของม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ก็ได้ดำเนินนโยบายสานต่อจากรัฐบาลม.ร.ว.คึกฤทธิ์ โดยไม่เปลี่ยนแปลงในหลักการสำคัญ ๆ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง เช่นนี้ ทำให้นายสมัคร ไมค์คอยพอใจนัก และเคยคัดค้านอย่างออกหน้าออกตาหลายครั้ง เช่น การพยายามมี สัมพันธไมตรีกับจีน หรือนโยบายการถอนฐานทัพสหรัฐอเมริกาเป็นต้น โดยเฉพาะการ ถอนสถานีเรดาร์ที่ค่ายรามสูร จังหวัดลำปางนั้น นายสมัครได้ไปแสดงความคิดเห็นใน ที่ต่าง ๆ ว่าควรคงสถานีเรดาร์ดังกล่าวไว้ เพราะเป็นความต้องการของประชาชน เพื่อประโยชน์ในการป้องกันประเทศ และกล่าวว่าคณะรัฐมนตรีต้องเห็นชอบกับความ คิดของตนเช่นกัน เมื่อตนเสนอเรื่องนี้ในที่ประชุม¹ ทั้ง ๆ ที่รัฐบาล และรัฐมนตรีว่า การกระทรวงการต่างประเทศ ต่างยืนยันว่ารัฐบาลจะไม่เปลี่ยนแปลงมติของรัฐบาลชุด เก่า โดยจะดำเนินการให้เจ้าหน้าที่เทคนิคฝ่ายสื่อสารของสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ที่ ค่ายรามสูร และที่อื่น ๆ ออกไปภายในวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 ตามกำหนดเดิมทั้ง หมก

หลักฐานที่ชี้ให้เห็นการขาดระเบียบวินัยภายในพรรคนี้ได้เป็นอย่างดี ก็คือ ทางพรรคถึงกับคำริที่จะให้มีการร่างจรรยาบรรณพรรคขึ้นมาเพื่อควบคุมการให้สัมภาษณ์ ของ ส.ส.และรัฐมนตรีของพรรค ซึ่งมักจะให้ข่าวที่ขัดแย้ง และกล่าวร้ายกันอยู่เสมอ ๆ

¹สยามรัฐ, 25 พฤษภาคม 2519, หน้า 16.

จนเป็นเรื่องวุ่นวายถึงขั้นปั่นเกลียวกันเนื่อง ๆ อย่างไม่รู้จบ ความคิดนี้แทบไม่มีผลจริง
 จังอะไรเลย สมาชิกของพรรคยังคงแสดงตนเป็นอิสระ ต่อพรรค และขัดแย้งกันเอง
 อยู่ต่อไป คำวิพากษ์วิจารณ์ต่อคนของพรรคนี้ ของนายสุธรรม แสงประทุม เลขาธิการ
 ศูนย์กลางนิสิต ฯ ในขณะนั้นที่ว่า " 1. ทูม นายสมัครออกที่. วิ. คำว่าคนโน้น โจมตีคนนี้
 2. ทูม นายสุรินทร์ออกที่. วิ. โจมตีนายสมัคร และแกขาว 3. ทูม นายพิชัยชี้แจง บางที
 ก็มีไปถึงรอบมิดไนท์ " 1 จึงไม่ใช่ข้อยกเว้นที่เกินเลยไปแต่อย่างใด

การแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิก

ปัจจัยหรือเครื่องชี้ข้อขัดแย้งหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นถึงการขาดความเหนียวแน่นภายใน
 พรรค ก็คือ การที่สมาชิกพรรคการเมืองมักมีการสับเปลี่ยนหรือโยกย้ายพรรคอยู่เสมอ ๆ
 การแสดงออกในลักษณะเช่นนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการรวมตัวกันอยู่ในพรรคหนึ่ง ๆ
 ของสมาชิกพรรคไม่เคยมาจากเหตุผลทางด้านการมีอุดมการณ์ หรือนโยบายต่าง ๆ ตรง
 หรือคล้ายคลึงกัน แต่รวมกันได้เพราะมีผลประโยชน์ที่ผิวเผินบางอย่างร่วมกัน หรือยึด
 มันเกาะเกี่ยวกันด้วยความสัมพันธ์ทางด้านตัวบุคคลอย่างฉาบฉวยมากกว่า ซึ่งเป็นที่
 แน่นนอนว่า การรวมมือกันด้วยความสัมพันธ์สองประการหลังนี้ย่อมนำไปสู่การขัดแย้งและ
 แยกแยกกันได้โดยง่าย การแยกตัวออกจากพรรคดังกล่าวจึงติดตามมา

อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 มีบทบัญญัติเกี่ยวกับพรรคการเมือง
 อยู่ 2-3 มาตรา ที่ทำให้สมาชิกพรรคต่าง ๆ ไม่อาจจะเปลี่ยนหรือย้ายพรรคได้ตาม
 ขอบใจ เริ่มจากมาตรา 117 วรรค 3 ที่กำหนดให้วุฒิสมาชิกรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมือง
 เมืองพรรคใดพรรคหนึ่งนั้น เป็นการแสดงเจตนารมณ์อย่างแน่ชัดที่จะสร้างระบบพรรค
 การเมืองขึ้นมา ประการหนึ่ง กับมุ่งหมายเพื่อสร้างระเบียบวินัยให้แก่พรรคการเมือง
 โดยจัดระเบียบให้สมาชิกที่จะสมัครรับเลือกตั้งต้องเข้าไปผูกพันอยู่กับพรรคการเมืองตั้ง
 แต่แรก ทั้งนี้เพื่อให้พรรคเป็นหน่วยควบคุมดูแลระเบียบวินัยของสมาชิกอีกประการหนึ่ง

¹ รวมประชาชาติ, 13 กันยายน 2519, หน้า 1-12.

มาตรา 124 ไข้บัญญัติถึงการขาดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ว่านอกจากจะเนื่องมาจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น ตาย ลาออก และอื่น ๆ แล้ว ในวรรค 8 บังญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนสิ้นสุดลง เมื่อศาลมีคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่ หรือเมื่อพรรคการเมืองนั้นมีมติให้สมาชิกผู้แทนราษฎรผู้นั้นพ้นจากการเป็นสมาชิก จากบทบัญญัติในมาตรา 124 วรรค 8 นี้ หมายความว่าสมาชิกพรรคการเมืองหนึ่งจะออกจากพรรคไปตามความพอใจของตนไม่ได้ นอกจากพรรคจะถูกยุบเลิกโดยคำสั่งศาล หรือพรรคมีมติให้พ้นจากสมาชิกภาพเท่านั้น เป็นที่เข้าใจได้ไม่ยากนักว่าเจตนารมณ์ของมาตรานี้ก็เพื่อให้พรรคการเมืองสามารถมีเครื่องมือที่จะใช้ควบคุมสมาชิกให้อยู่ในระเบียบวินัย โดยมีสิทธิที่จะลงโทษโดยไล้สมาชิกออกจากพรรค ซึ่งจะทำให้สมาชิกผู้นั้นต้องพ้นจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าบทบัญญัติในมาตราและวรรคเดียวกันที่ปรากฏตามมา กลับระบุเงื่อนไขการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งถูกขับออกจากพรรคเพิ่มเติมไว้ว่า " และไม้อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นใดภายใน 60 วัน " บทบัญญัติที่เพิ่มเติมเข้ามาเช่นนี้ หมายความว่าสมาชิกที่ถูกขับออกจากพรรคไม่ได้สิ้นสุดสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรลงทันที แต่ยังคงมีเวลาอีกรวม 2 เดือนเพื่อเข้าสังกัดในพรรคอื่น ๆ หรือจัดตั้งพรรคขึ้นมาใหม่ เพราะรัฐธรรมนูญไม่ไ้ห้ามพรรคการเมืองหนึ่งรับสมาชิกที่ถูกขับออกจากอีกพรรคหนึ่ง หรือห้ามการจัดตั้งพรรคขึ้นมาใหม่แต่อย่างใด การเปิดช่องว่างเอาไว้เช่นนี้จึงทำให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่หวังจะให้พรรคการเมืองมีเครื่องมือบางอย่างเพื่อใช้ควบคุมระเบียบวินัยของสมาชิกนั้นเป็นหมันไป กล่าวคือ แทนที่สมาชิกจะกลัวการถูกขับออกจากพรรค สมาชิกเหล่านี้กลับทำท่ายให้พรรคขับตนออกจากพรรคด้วยซ้ำ เพราะตนมีเวลาที่จะหาพรรคใหม่ หรือตั้งพรรคใหม่ตั้ง 60 วันก็ง่ดว่า และพรรคก็มักไม่นิยมไล้สมาชิกออกจากพรรค เพราะรู้ดีว่าการทำให้สมาชิกที่ถูกขับออกได้รับประโยชน์มากกว่าจะเสียประโยชน์

ผลสรุปก็คือการบังคับโดยรัฐธรรมนูญเช่นนั้น อาจทำให้ไม่มีการโยกย้าย — พรรคเกิดขึ้นจริง ซึ่งก็น่าจะมาจากเหตุผลที่ว่าพรรคไม่กล้าได้สมาชิกออกมากกว่าที่จะเป็นเพราะสมาชิกเกรงกลัวพรรคได้ออกจนยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของพรรคดังกล่าวมาแล้ว แต่การบังคับเช่นนั้นก็ไปส่งเสริมการขาดระเบียบวินัยภายในพรรคอีกด้านหนึ่งขึ้นมาแทน คือการที่สมาชิกมักทำตัวเป็นอิสระ และท้าทายต่อมติพรรคโดยไม่กลัวต่อการขับไล่ออกของพรรค

อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงปัญหาการขาดการยึดมั่นในนโยบายและอุดมการณ์ของพรรคจนถึงขั้นแยกตัวออกไปจากพรรคนั้น ก็ไม่ถึงกับจะกระทำไม่ได้เอาเสียเลยทีเดียว โดยคำนึงถึงข้อจำกัดทางกติกากฎหมายที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงโยกย้ายพรรคไม่อาจทำได้โดยอิสระดังกล่าว เราอาจเลี้ยวไปพิจารณาในช่วงที่กฎหมายดังกล่าวไม่อาจใช้บังคับได้ นั่นคือช่วงที่สภาผู้แทนสิ้นสุดลง ในช่วงนี้สมาชิกจะสามารถเปลี่ยนแปลงโยกย้ายพรรคและตั้งพรรคใหม่ได้โดยไม่มีข้อจำกัด ดังนั้นการพิจารณาถึงตัวชี้ตัวหนึ่งของการขาดเสถียรภาพภายในพรรค คือ การเปลี่ยนแปลงพรรคของสมาชิกบางคนหรือบางกลุ่มจึงอาจพอกระทำได้โดยหลักเกณฑ์ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักเกณฑ์นี้จะเป็นประโยชน์มากเมื่อศึกษาถึงปัจจุบันนี้ในสมัยรัฐบาลผสมสหพรรค เพราะหลังยุบสภาแล้วเมื่อต้นปี 2519 นั้น พรรคการเมืองไม่ได้ถูกยุบตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงพรรคของสมาชิกจึงสามารถเห็นได้ชัด หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้อาจมีปัญหายุ่งยากเมื่อศึกษามาถึงรัฐบาลสมจตุรพรรค เพราะหลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ซึ่งทำให้รัฐบาลสิ้นสุดลงนั้น พรรคการเมืองก็ถูกยุบเลิกไปด้วย อย่างไรก็ตามการพิจารณาถึงแนวโน้มการแยกตัวของสมาชิกพรรคการเมืองในช่วงก่อนการปฏิรูป ฯ และพฤติกรรมของสมาชิกเหล่านั้นหลังการปฏิรูปแล้ว ก็คงจะพอแก้ปัญหานี้ได้

ก. รัฐบาลผสมสหพรรค

หลังการยุบสภาของหม่อมราชวงศ์ถึกฤทธิ์ ปราโมช เมื่อวันที่ 12 มกราคม 2519 และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน 2519 นั้น ปรากฏว่าใน

ช่วงก่อนการเลือกตั้งครั้งนี้ มีอดีตส.ส.จากการเลือกตั้งครั้งก่อนย้ายจากพรรคเดิมไปอยู่พรรคใหม่ถึง 66 คน ในจำนวนนี้เป็นอดีตส.ส.จากพรรคที่สนับสนุนรัฐบาลสหพรรคถึง 46 คน พรรคที่มีสมาชิกแยกตัวออกไปมากที่สุดคือพรรคธรรมสังคม โดยเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มที่แยกชั้กแย้งกับกลุ่มของนายทวีช กลินประทุม หัวหน้าพรรค และได้เข้าไปใกล้ชิดกับพรรคกิจสังคม ได้แยกตัวออกมารวมกับพรรคกิจสังคมอย่างเต็มตัว สมาชิกในกลุ่มนี้ได้แก่ พ.ต.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา นายชูสิน โคนันท์ นายสุรินทร์ เทพกาญจนานายทองหยด จิตตะวีระ และนายสมบุญ ภัคพิศ ส่วนกลุ่มของนายจรรยา วัฒนาร นายบุญเอื้อ ประเสริฐสุวรรณ กับพรรคพวกรวม 5 คน ได้แยกตัวออกไปอยู่กับพรรคชาติไทย สำหรับนายสุจินต์ เขาวนวิศิษฐ์ ซึ่งเคยแยกตัวออกไปตั้งชมรมส.ส. ร่วมกับนายจรรยา วัฒนาร และส.ส.อื่น ๆ ปรากฏว่าได้แยกตัวไปอยู่กับพรรคพลังประชาชน

พรรคที่มีสมาชิกแยกตัวออกไปมากอีกพรรคหนึ่ง ก็คือ พรรคสังคมชาตินิยมของนายประสิทธิ์ กาญจวัฒน์ โดยปรากฏว่าสมาชิกกลุ่มที่มีเรื่องชั้กแย้งกับหัวหน้าพรรค เช่น นายจรรยา กุวานนท์ รองหัวหน้าพรรค นายนิยม วรปัญญา นายประเสริฐ บุญสมคุณหญิงบัวเขียว รังคศิริ นายอุทัย พุฒจันทร์ นายบันลือ น้อยมณี เหล่านี้ต่างแยกตัวออกจากพรรคทั้งสิ้น โดยสองคนแรกแยกไปอยู่กับพรรคกิจสังคม ส่วนสี่คนหลังเข้าไปอยู่กับพรรคชาติไทย

สำหรับพรรคคำสืบที่รวมอยู่ในรัฐบาลสหพรรคนั้น ปรากฏว่าพรรคประชาธิปไตยธรรมของนายไชยศิริ เรื่องกาญจนาเสรษฐ์ นั้น ถึงกับยุบพรรคของตนและนำลูกพรรคที่เป็นอดีตส.ส.อีก 4 คน ในจำนวนทั้งหมด 5 คน เข้าไปอยู่กับพรรคกิจสังคม เช่นเดียวกับปรากฏว่าอดีตส.ส. 3 คน ของพรรคไท เว้นนายอนันต์ ภักดีประไพ เพียงคนเดียวได้เข้าไปรวมอยู่กับพรรคกิจสังคม พรรคสันติชน นั้นสมาชิกที่เป็นส.ส.รวม 6 คนจากจำนวน 8 คน ก็ได้แยกตัวไปเข้าอยู่กับพรรคอื่น โดย 3 คนเข้าไปอยู่กับพรรคกิจสังคม อีก 2 คนเข้าไปอยู่กับพรรคชาติไทย และเข้าไปอยู่กับพรรคธรรมสังคม 1 คน พรรคสยามใหม่ซึ่งเป็นพรรคที่สมาชิกของพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย 3

คนที่ถูกขับออกจากพรรครวมมือกันจัดตั้งขึ้นมา นั้น ปรากฏว่าหลังการยุบสภาคราวนี้ใน
 ชาติ 2 คน เว้นนายเปรม มาลากุล ณ อยุธยา ได้แยกตัวออกไปอีกครั้ง โดยไปเข้า
 กับพรรคชาติไทย และพรรคพลังประชาชนพรรคละ 1 คน สำหรับพรรคแผ่นดินไทยอดีต
 ส.ส. ของพรรคทั้งหมดซึ่งก็มีจำนวนแค่ 2 คน ได้เข้าไปรวมอยู่กับพรรคกิจสังคม พรรค
 พันธุ์ชาติไทยอดีตส.ส. 2 คนในจำนวน 3 คนของพรรคก็ได้แยกตัวไปรวมอยู่กับพรรค
 ชาติไทย พรรคเศรษฐกิจ และพรรคเกษตรกรซึ่งมีอดีตส.ส. เพียงพรรคละ 1 คน ก็
 ได้เข้าไปรวมอยู่กับพรรคกิจสังคม นอกจากนี้ นายพีร์ บุนนาค จากพรรคพลังประชาชน
 และนายสมชาย อินทราวุธ จากพรรคเสรีชาติ ได้แยกตัวออกจากพรรคเดิม โดยคนแรก
 เข้าไปสังกัดพรรคกิจสังคม ส่วนคนหลังเข้าไปอยู่ในพรรคแรงงาน

เป็นที่น่าสังเกตว่าพรรคแกนกลางสำคัญของรัฐบาลสองพรรค คือ พรรคกิจ
 สังคม และพรรคชาติไทย กลับมีสมาชิกแยกตัวออกไปน้อยมาก พรรคกิจสังคมคงมี
 เพียงนายสมาน ชมภูเทษ ส.ส. ลำพูนเพียงคนเดียว ที่มีเรื่องขัดแย้งกับกรรมการคัด
 เลือกตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรค ได้ลาออกไปอยู่พรรคธรรมสังคม พรรคชาติไทย
 ก็เช่นกันคงมีเพียงสมาชิก 2 คน คือนายทรงธรรม ปัญญาดี และนายกำธร ลาขโรจน์
 ที่แยกตัวไปอยู่กับพรรคธรรมสังคม ในทางตรงกันข้ามปรากฏว่ามีสมาชิกจากพรรคอื่น ๆ
 เป็นจำนวนมากที่ได้แยกตัวมาอยู่กับ 2 พรรคนี้ โดยเฉพาะพรรคกิจสังคมที่เติบโตขึ้น
 รวดเร็วมาก เหตุผลสำคัญที่ทำให้สมาชิกของ 2 พรรคนี้ไม่แตกแยกออกไปมากมาย
 เหมือนกับพรรคอื่น ๆ น่าจะเป็นเพราะแนวโน้มที่ว่าทั้งสองพรรคนี้จะได้รับคะแนนนิยม
 มากขึ้นจากการเลือกตั้งครั้งใหม่ในวันที่ 4 เมษายน 2519 โดยคาดกันว่านโยบาย
 ฟื้นฟูเศรษฐกิจ โครงการประกันราคาข้าว และผลิตผลการเกษตร นโยบายสวัสดิการ
 ฟรีทางด้านการแพทย์ **แก่ประชาชน** เหล่านี้ จะสามารถเรียกคะแนนนิยมให้กับพรรคกิจสังคม
 ได้มาก และเช่นเดียวกันแนวโน้มความึกเหิมของประชาชนที่เริ่มต่อต้านและตระหนัก
 ถึงภัยจากคอมมิวนิสต์มากขึ้น ก็น่าจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการรณรงค์เลือกตั้งของ
 พรรคชาติไทย ที่ได้ยึดถือนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขันมาตลอด

ข. รัฐบาลผสมจตุรพรรค

จะต้องกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งในรัฐบาลผสมจตุรพรรคที่ประกอบด้วยพรรคการเมือง 4 พรรคนี้ พรรคที่มีปัญหาการขาดเสถียรภาพภายในมากที่สุดก็คือ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคแกนกลางรัฐบาล เกี่ยวกับปัญหาการแยกตัวออกจากพรรคของสมาชิกนั้นก็เช่นกัน จำเป็นต้องพูดถึงพรรคประชาธิปัตย์เป็นส่วนสำคัญ เพราะในตอนปลายรัฐบาลจตุรพรรคนั้นได้เกิดการแตกแยกกันขึ้นอย่างรุนแรงในพรรคประชาธิปัตย์ ถึงขั้นที่มีสมาชิกกลุ่มหนึ่งซึ่งสูญเสียผลประโยชน์จากการต่อสู้ภายในพรรคพยายามที่จะแยกตัวออกมาจากพรรคอย่างเห็นได้ชัด

กรณีการเคินทางเข้ามาในประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร เมื่อกลางเดือนกันยายน 2519 และได้เข้าบวชเป็นพระที่วัดบวรนิเวศฯ นั้น ได้กลายเป็นชนวนที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างฝ่ายที่เรียกร้องให้ส่งตัวพระถนอมออกไปกับฝ่ายที่คัดค้าน ความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นในทุกระดับ ตั้งแต่ในหมู่ประชาชน สื่อมวลชน สภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี โดยเฉพาะการแตกแยกกันอย่างรุนแรงในคณะรัฐมนตรีได้นำไปสู่การตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กันยายน 2519 และการเข้ามาจัดตั้งคณะรัฐบาลขึ้นใหม่ครั้งหลังนี้เอง ที่ทำให้พรรคประชาธิปัตย์เกิดการขัดแย้งกันขึ้นอย่างรุนแรงเกี่ยวกับการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีในโควตาของพรรคให้กับสมาชิก ปรากฏว่าสมาชิกสำคัญของพรรค 2 คน คือ นายสมัคร สุนทรเวช กับนายสมบุญ ศิริวัชร ได้แสดงความไม่พอใจที่มีการสับเปลี่ยนตำแหน่งของตนจากตำแหน่งเดิมไปยังตำแหน่งใหม่ที่มีฐานะต่ำกว่า โดยนายสมัครถูกสับเปลี่ยนจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ส่วนนายสมบุญ ก็ถูกเปลี่ยนจากตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ไปเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม และที่ทำให้สมาชิกทั้งสองไม่พอใจมากก็เพราะเชื่อว่าการสับเปลี่ยนครั้งนี้เป็นการกลั่นแกล้งจากอีกฝ่ายหนึ่งในพรรคที่เคยขัดแย้งกับพวกตนมาก่อน การขัดแย้งครั้งนี้รุนแรงถึงขั้นที่ทั้งนายสมัคร -

และนายสมบุญ ไคยีนหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ขอให้ระงับการแต่งตั้งคนในตำแหน่งใหม่
อย่างเด็ดขาด ประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 จึงมีจำนวน
รัฐมนตรีแค่ 29 นาย และปรากฏว่าไม่มีชื่อของนายสมัคร และนายสมบุญ ในรายชื่อ
คณะรัฐมนตรีชุดนี้

จากจุดขัดแย้งเกี่ยวกับตำแหน่งรัฐมนตรีอย่างรุนแรงในครั้งนี พรรคประชา
ธิปไตยซึ่งฝากเงินลงมาตามกลางความขัดแย้งอยู่ตลอดเวลา ก็ถึงกาลแตกออกเป็นเสี่ยง ๆ
เพราะอย่างน้อย ในขณะนั้นก็มองเห็นได้ว่าพรรคประชาธิปไตยได้แตกออกเป็นสอง
กลุ่มแล้ว โดยพวกหนึ่งยังคงอยู่กับพรรค ส่วนอีกพวกหนึ่งซึ่งสูญเสียผลประโยชน์ในพรรค
ได้ถอยออกมาอยู่ต่าง ๆ และตามหลักฐานที่ปรากฏนั้น กลุ่มหลังนี้ไกรธแก่นพรรคมาก
ถึงขนาดที่พยายามจะแยกตัวออกมาจากพรรค และร่วมมือกับพรรคการเมืองหรือกลุ่ม
อิทธิพลอื่นทำลายพรรค ทำลายรัฐบาลของพรรคตน โดยการเปิดเผยของนายสมัคร
สุนทรเวช ปรากฏว่าเมื่อตนได้แสดงเจตนารมณ์ที่จะไม่รับตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีชุด
ใหม่แล้ว ส.ส.พรรคประชาธิปไตย 44-45 คนได้พบปะและเซ็นชื่อร่วมกันที่บ้านนายสมบุญ
ศิริธร โดยกะกันว่าจะตั้งพรรคใหม่โดยจะมีสมาชิกสภากรุงเทพมหานครอีก 35 คนเป็น
กำลังช่วย และจะยกนายธรรมบุญ เทียนเงินขึ้นเป็นหัวหน้าพรรค และคนจะเป็นเลขา
ธิการพรรค¹ แต่จากหลักฐานแหล่งอื่น ๆ นั้นระบุว่ากลุ่มนี้มิได้คิดจะแยกตัวออกมาตั้ง
พรรคแต่เพียงอย่างเดียว แต่ได้วางแผนที่จะคว่ำรัฐบาลจตุรพรรค² ในวันแถลงนโยบาย
บายช่วย โดยจะร่วมมือกับพรรคชาติไทย จากบันทึกของนายปรีชา คงศรี ส.ส.
สมุทรสงคราม พรรคประชาธิปไตย ระบุว่าการประชุมดังกล่าวได้กระทำกันที่บ้านนาย
สมบุญ ศิริธร²

1 สัมภาษณ์ นายสมัคร สุนทรเวช

2 "เมื่อนักการเมืองไคยีนเสียงเป่ากลอง." เศรษฐกิจการเมือง,
ปีที่ 1, ฉบับที่ 3 (12-18 มกราคม 2521), หน้า 13.

อย่างไรก็ดี กล่าวกันว่าในตอนนั้นพรรคชาติไทยเองก็เตรียมจะทำรัฐประหารอยู่เช่นกัน โดยกำหนดเวลาเอาไว้หลังคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน เล็ดกันอยู่ ซึ่งข่าวความพยายามเช่นนี้ของพรรคชาติไทยนั้นมีมานาน และก็หลายครั้งแล้วด้วย เมื่อตอนที่จอมพลประภาสเดินทางเข้ามา ก็เคยมีข่าวมาครั้งหนึ่งแล้ว การเข้าไปเปลี่ยนแปลงรายชื่อการโยกย้ายนายทหารประจำปี 2518 หรือการโยกย้ายพล.อ. วลาดี หิริว-สิริ ไปเป็นรองผู้บัญชาการทหารบก ขามหมาขามตาบรรดานายทหารอีกหลายคน ในสมัยที่ พล.ต. ประมาณ อภิเรกสาร ยังคงเป็นรัฐมนตรีกลาโหมอยู่นั้น ก็เป็นขบวนการสังคมนิยมที่อ้างว่าพรรคชาติไทยกำลังพยายามจะเข้าไปสร้างฐานอำนาจทางทหารเพื่อกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ข้อสันนิษฐานที่ว่าพรรคชาติไทยจะทำรัฐประหารจึงมีเหตุผลและน้ำหนักพอเชื่อถือได้ ดังนั้นข้อเสนอเพื่อล้มรัฐบาลจตุรพรรคในสภาจากกลุ่มดังกล่าวในพรรคประชาธิปไตย จึงอาจไม่เป็นที่สนใจสำหรับพรรคชาติไทยก็ได้ แต่การชักชวนและตกลงกันเพื่อรวมล้มรัฐบาลจตุรพรรคโดยวิธีอื่นแทนนั้นก็อาจเกิดขึ้นได้ไม่ยากนัก เพราะสมาชิกพรรคประชาธิปไตยกลุ่มนั้นกำลังโกรธแค้นพรรคของตนอย่างรุนแรงอยู่แล้ว ซึ่งก็เป็นที่น่าสังเกตว่ามีเหตุการณ์หลายอย่างที่ชี้ไปในลักษณะที่ว่า กลุ่มที่พยายามแยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปไตยนี้ ได้ให้ความร่วมมือ หรืออย่างน้อยก็มีส่วนรู้เห็นกับการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ไม่ว่าจะรู้เห็นกับฝ่ายพรรคชาติไทย หรือฝ่ายคณะทหารที่ทำการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในวันนั้น หรือร่วมมือกับทั้งสองฝ่ายในลักษณะการเหยียบเรือสองแคมก็ตาม

1 ชาวที่พรรคชาติไทยจะทำรัฐประหารในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 แต่ถูกชิงทำรัฐประหารจากคณะปฏิรูปเสียก่อนนี้ได้เป็นที่โจษจรรกันอย่างกว้างขวาง พล.ต. สิริ สิริโยธิน รองหัวหน้าพรรคชาติไทยก็เคยไปพูดเรื่องนี้ไว้ในที่ต่าง ๆ ไปรศู วีระมุสิกพงศ์, สมชาย ฤกษ์ดี และศิริระ ธีระพัฒน์, กอดคอเข้าคุก. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปิยะสาส์น, 2521), หน้า 38 - 39.

ประการแรกก่อนเกิดเหตุ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 นั้น ในการชุมนุมของ ลูกเสือชาวบ้านที่ลานพระบรมรูปทรงม้า และที่อื่นอีกหลายแห่งนั้น นายธรรมบุญ เทียนเงิน ซึ่งเป็นผู้วารสารการกรุงเทพมหานครและมีบทบาทสำคัญในวงการลูกเสือชาวบ้าน ผู้หนึ่ง นายสมภัทร สุนทรเวช นายสมบุญ ศิริธร และนายสงสุข ภัคเกษม ได้ไปร่วมสนับสนุนอยู่อย่างแข็งขัน ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นรัฐบาลของคณาภิวัตน์ทางสลายการชุมนุมนั้น อยู่อย่างเกรงเกรียง และเป็นที่น่าสังเกตว่าการชุมนุมของลูกเสือชาวบ้านนั้น แทนที่จะมุ่งต่อต้านการชุมนุมของนักศึกษาเท่านั้น ในช่วงต่อมากลับกลายเป็นการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้ลบชื่อรัฐมนตรีและส.ส.บางตนออกจากพรรคประชาธิปัตย์ด้วย รัฐมนตรีและส.ส.ดังกล่าว ก็คือ นายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายคำรง ลัทธพิพัฒน์ นายชวน หลีกภัย และนายวีระ มุสิกพงศ์ พร้อมกับเรียกร้องให้แต่งตั้งนายสมภัทร สุนทรเวช นายสมบุญ ศิริธร เข้าเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยตามเดิม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลทั้งสี่ที่ตกเป็นเป้าการเรียกร้องของลูกเสือชาวบ้านให้ขับออกจากคณะรัฐมนตรีและพรรคนั้น ล้วนแต่เป็นบุคคลที่เคยมีเรื่องกับกลุ่มของนายธรรมบุญ นายสมภัทร ทั้งสิ้น

ประการที่สอง หลังการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ปรากฏว่ากลุ่มบุคคลที่แยกตัวออกมาจากพรรคประชาธิปัตย์ และเชื่อว่าให้การร่วมมือในการทำลายพรรคและรัฐบาลของพรรคคนนั้น มีหลายคนที่ได้มีตำแหน่งหน้าที่ในรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ซึ่งคณะปฏิรูปแต่งตั้งขึ้นมา เช่น นายสมภัทร สุนทรเวช ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสงสุข ภัคเกษม ได้เป็นเลขาธิการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นายสมบุญ ศิริธร ก็ได้เป็นสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ส่วนนายธรรมบุญ เทียนเงิน ซึ่งในขณะนั้นยังเป็นผู้ว่า ๆ กรุงเทพมหานครอยู่นั้น จากการเปิดเผยของนายสมภัทร สุนทรเวช ในหนังสือพิมพ์ชื่อ "เขียนต่างแดน" (The Overseas Writer Press) ปีที่ 3 ฉบับที่ 31 (เมษายน, 2520) ออกในนิวยอร์ก เมื่อคราวเดินทางไปแก่ภาพพจน์ประเทศไทยในต่างประเทศ ก็ได้เล่าว่าหลังการ -

ปฏิรูปนั้น นายธรรมบุญ เทียนเงิน¹ ให้ทหารจำนวนหนึ่งวิ่งเต้นเพื่อเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นประธานสภาปฏิรูป หรือแม้แต่ตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹ แต่ก็เป็นที่น่าทึ่งกันว่าในที่สุดนายธรรมบุญก็พลาดหมดทุกตำแหน่ง หรือแม้แต่ตำแหน่งผู้ว่าฯ กรุงเทพมหานคร ที่เป็นอยู่ก็ไม่อาจจะรักษาไว้ได้ เกี่ยวกับเรื่องนี้ไม่ต้องพิจารณาให้ลึกซึ้งอะไรนัก ก็คงจะพอมองออกว่าตามुकคดเหล่านี้ไม่ทำความดีความชอบให้แก่คณะปฏิรูปแล้ว ทำไมคณะปฏิรูปจึงมอบตำแหน่งต่าง ๆ ให้ เหตุผลที่ว่าไม่อาจจะหาบุคคลอื่น ๆ ที่มีฝีมือเท่าเทียมกันได้นั้น คงเป็นไปได้ยากกว่ากรณีแรก

เมื่อพิจารณาถึงความแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์แล้ว เราอาจให้เหตุผลความแตกแยกนี้ได้ดังนี้

ประการแรก พรรคประชาธิปัตย์ไม่มีอุดมการณ์ทางการเมืองที่แน่ชัด เริ่มแรกนั้นพรรคประชาธิปัตย์มีนโยบายที่ค่อนข้างอนุรักษ์นิยมอยู่มาก และได้เปลี่ยนแปลงเป็นเสรีนิยมมากขึ้นเมื่อเผชิญหน้ากับรัฐบาลที่เป็นเผด็จการหลายครั้ง ในการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2518 แนวความคิดและคำว่า "สังคมนิยม" กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนั้น พรรคประชาธิปัตย์ก็เข้าแข่งขันในนโยบายที่ไม่ค่อยมีใครเข้าใจจนกว่า "สังคมนิยมอ่อน ๆ" และเพียงปีเดียวหลังจากนั้น เมื่อกระแสความคิดของประชาชนถูกโน้มน้าวให้ต่อต้านฝ่ายซ้ายและสังคมนิยมมากขึ้น การเลือกตั้งในปีต่อมาพรรคประชาธิปัตย์ก็เปลี่ยนนโยบายเป็น "ไม่ซ้ายไม่ขวา" อีก จะเห็นได้ว่านโยบายของพรรคประชาธิปัตย์มีการ เปลี่ยนไป เปลี่ยนมาอยู่เสมอ เมื่อเป็นเช่นนี้พรรคประชาธิปัตย์จึงรวบรวมเอาคนที่มีความคิดและอุดมการณ์หลายอย่าง เข้ามาร่วมกัน ผู้ที่มาเข้าพรรคประชาธิปัตย์ก็เพราะมีความชื่นชอบในตัวบุคคลของพรรคที่กล่าวพูดและกล่าวโจมตี

¹ วีระ มุสิกพงศ์ และคณะ, สันถาคารรัฐมนตรี (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สันติวัฒนา, 2521), หน้า 227.

รัฐบาล แต่คนเหล่านั้นมีอุดมการณ์และแนวความคิดที่แตกต่างกันถึงกล่าว พรรคประชาธิปไตยยังคงรวมกันอยู่โลกก็วุ่นเหวุดเดือด คือการเป็นพรรคฝ่ายค้านมาตลอด พรรคประชาธิปไตยก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2489 และก่อนหน้าที่จะมาจัดตั้งรัฐบาลสมัยในปี 2519 พรรคประชาธิปไตยเคยเป็นรัฐบาลมาแค่ 2 ครั้ง กล่าวคือครั้งแรกในเดือน พฤศจิกายน 2490 และสิ้นสุดลงในเดือนเมษายน ปีต่อมา รวมเวลาประมาณ 4 เดือนเศษ กับอีกครึ่งหนึ่งในเดือนมกราคม 2518 เป็นเวลา 14 วัน ก็ต้องพินาศหนีไปอีก นอกนั้นพรรคประชาธิปไตยเป็นฝ่ายค้านมาตลอดทุกยุคทุกสมัย และส่วนมากก็เป็นฝ่ายค้านรัฐบาลเผด็จการที่แผ่มาในคราวประชาธิปไตยจอมปลอม เมื่อเผชิญหน้ากับเผด็จการ อุดมการณ์ของแต่ละคนแต่ละกลุ่มก็แสดงออกมาไม่ได้ เพราะต่างมีศัตรูร่วมกันคือรัฐบาลเผด็จการ พรรคประชาธิปไตยจึงไม่มีโอกาสที่จะคิดบัญชีกันเอง และแตกเป็นเสี่ยง ๆ เหมือนในคอนปลายปี 2519

ประการที่สอง พรรคประชาธิปไตยมีนักพูดนักอภิปรายชั้นนำมากมาย การที่ต้องเป็นพรรคฝ่ายค้านมาตลอดทำให้พรรคประชาธิปไตยไม่เคยขาดนักพูดฝีปากกล้าในระยะหลัง ๆ ยิ่งดูเหมือนจะมีจำนวนมากขึ้นกว่าแกลอนเสียอีก และที่สำคัญก็คือแต่ละคนต่างก็คิดว่าตนเองเก่ง และมีความสามารถ รวมทั้งโคตอสูเพื่อประชาชนมาแล้วอย่างโชกโชน จึงไม่มีใครยอมใคร พรรคประชาธิปไตยจึงเปรียบเหมือนกองทัพขนาดใหญ่ที่มีนายพลมากมาย และแต่ละคนก็พร้อมที่จะออกมาเป็นผู้นำทัพ แยกกองทัพ เช่นนี้ก็มีจุดอ่อนตรงที่ขาดลูกทัพที่พร้อมจะปฏิบัติตาม ดังนั้นเมื่อทุกคนพร้อมที่จะนำและออกมานำพรรคพร้อม ๆ กันเช่นนี้ ก็ย่อมทำให้พรรคขาดระเบียบ และมีแต่ความวอนแวน

ประการสุดท้าย การบริหารแบบประชาธิปไตยเกินไปนำมาใช้ไม่ได้ในพรรคการเมืองที่ต้องการระบียบวินัย ถึงแม้เป็นที่ทราบกันแล้วว่าพรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ต่างประกอบด้วยกลุ่มย่อย ๆ ที่มาเกาะเกี่ยวกันด้วยผลประโยชน์และตัวบุคคล โดยมีอุดมการณ์เข้ามาเกี่ยวข้องของน้อยมาก ลักษณะการรวมตัวที่เปราะบางเช่นนี้ ถ้าหัวหน้าพรรคมีความเข้มแข็งและเด็ดขาดพรรคก็ยังคงพอคงรูปคงร่างอยู่ได้ แต่ถ้าหัวหน้าพรรค

อ่อนแอและไม่มีอำนาจพอการขัดแย้งกันภายในก็จะตามมา เรื่องที่เล็กน้อยก็จะกลายเป็นเรื่องใหญ่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมชนั้น เป็นสุภาพบุรุษเกินไปในสภาพแวดล้อมทางการเมืองเช่นในขณะนั้น จึงอ่อนแอเกินไปที่จะควบคุมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรคเอาไว้ได้ อาจกล่าวได้ว่าการบังคับบัญชากันในพรรคประชาธิปไตยนั้น ใช้ระบบ ประชาธิปไตยมากเกินไป และคนในพรรคนี้ก็ออกจะภูมิใจในข้อนี้ไม่น้อย โดยลืมไปว่าแท้ที่จริงแล้วพรรคที่จะมีความเข้มแข็งได้นั้นต้องมีการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางของพรรคพอสมควร ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้เอาไว้ในคอลัมน์ "ข้างสังเวียน" ว่า

ความจริงการขัดแย้ง การชิงดีชิงเด่น หรือการกางมุ้งเล็กในมุ้งใหญ่นี้ ในพรรคอื่น ๆ ก็มีเหมือนกันไซ้แต่จะมีอยู่ในพรรคประชาธิปัตย์แต่พรรคเดียว แล้วยังเอื้อหัวหน้าพรรคคนอื่น ๆ เขาไม่ไซ้คนแข็งอวยงคุณเสนีย์ โดยเฉพาะไม่เกรงในประชาธิปไตยและแข็งในการปกป้องเสรีภาพแห่งความคิดเห็นของผู้อื่นเหมือนท่านไม่ยอมให้ "คอกไม้ทางสี่โคบายานพรอม ๆ กัน" เหมือนอย่างที่เคยเหมาแถวและคว่ำเหยียบมทუნท่าของท่านจริง ๆ ความแตกแยกยาวนานในพรรคอื่น ๆ จึงไม่โคงคังฉาวโฉออกมาขางนอกอย่างพรรคประชาธิปัตย์¹

สรุปและวิเคราะห์

การศึกษาเกี่ยวกับการขาดเสถียรภาพภายในของพรรคการเมืองที่มารวมจัดตั้งรัฐบาลทั้งสองชุด ดังที่ได้กระทำมาในบทนี้ อาจให้ข้อสรุปและสังเกตที่สำคัญแก่เรา 2 ประการ คือ

ประการแรก จะเห็นได้ว่าลักษณะการแตกแยกและขาดวินัยภายในพรรคที่เกิดขึ้นในสมัยรัฐบาลสหพรรคนี้ ได้เกิดขึ้นกับแทบทุกพรรค จนกล่าวได้ว่าขอแต่เพียงเป็นพรรคที่มีสมาชิกในสภาพจะทะเลาะกันได้ ก็ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ก็จะแตกแยกและทะเลาะกันทั้งสิ้น โดยมีเว้นอยู่ไม่กี่พรรค สภาพการณ์เช่นนี้แตกต่างไปจากสมัยรัฐบาลจตุรพรรคที่ปรากฏว่าความแตกแยกดังกล่าวเกิดขึ้นแต่ในพรรคประชาธิปัตย์เป็นส่วนใหญ่

¹ สุนทร สุรังสรรค์, ประชาธิปัตย์ยุคสุดท้าย (กรุงเทพฯ : สหมิตรการพิมพ์, 2522), หน้า 261.

ส่วนพรรคอื่น ๆ ปรากฏให้เห็นน้อยมาก

ในรัฐบาลสหพรรคนั้น แม้จะปรากฏโดยผิวเผินว่าการแตกแยกกันภายใน พรรคนี้เกิดขึ้นกับพรรคธรรมสังคมมากที่สุดก็ตาม แต่หาพิจารณาถี่ถี่แล้วจะพบว่าความแตกแยกชนิดเดียวกันนี้มีปรากฏให้เห็นในพรรคอื่น ๆ ในอัตราส่วนที่ไม่แตกต่างกันนักเช่นกัน แม้จะปรากฏว่าความแตกแยกภายในพรรคธรรมสังคมจะมองเห็นได้ชัดเจนกว่า เพราะมีการแตกแยกกันถึงขนาดที่มีลูกพรรคกลุ่มหนึ่ง นำโดยนายสุจินต์ เขาวิน วิศิษฐ์ ไก่แยกตัวออกมาตั้งเป็นชมรมประกาศนโยบายและการดำเนินงานเป็นอิสระจากพรรคและรัฐบาล แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า โดยพฤตินัยก็ไม่ได้แตกแยกกับกลุ่มใหญ่ของพรรค คือ กลุ่มของนายทวีช กลิ่นประทุมอย่างรุนแรง โดยยังคงมีการพบปะและประนีประนอมกันอย่างฉันทมิตรตลอดมา แต่อีกกลุ่มหนึ่งภายในพรรคที่นำโดยนายทองหยก จิตตะวีระ พ.ศ.ท.บุญเลิศ เลิศปรีชา และนายสุรินทร์ เทพกาญจนานัน แม้จะไม่ได้ประกาศแยกตัวออกไป แต่ก็มีพฤติกรรมที่ห่างเหินจากพรรคมากกว่ากลุ่มแรก และพฤติกรรมของท่านเองนี้ต่างหากที่เป็นการบั่นทอนเสถียรภาพของพรรคมากกว่า พฤติกรรมของท่านนี้เช่นกันที่ปรากฏว่าได้เกิดขึ้นกับพรรครวมรัฐบาลอื่น ๆ อีกหลายพรรค ไม่ว่าจะพรรคกิจสังคม พรรคสังคมชาตินิยม หรือแม้แต่พรรคชาติไทยที่จัดว่าแตกแยกน้อยกว่าพรรคอื่น ๆ

รัฐบาลผสมจตุรพรรคนั้นเกิดจากการรวมตัวกันของพรรคการเมืองใหญ่ ๆ 4 พรรค และมีคะแนนเสียงกว่า 200 เสียง ในจำนวนนี้เป็นเสียงจากพรรคประชาธิปัตย์ถึง 114 เสียง ซึ่งหมายความว่าในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ยังเป็นแกนกลางอยู่แม้พรรคอื่น ๆ พรรคใดพรรคหนึ่งจะแยกตัวออกไป รัฐบาลก็จะยังคงเป็นเสียงข้างมากในสภาอยู่ดี นั่นคือรัฐบาลจะยังคงอยู่ได้ครบเท่าที่พรรคประชาธิปัตย์ยังคงมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในพรรค และใช้ความเข้มแข็งของพลังพรรคที่เหนือกว่านี้ต่อรองกับพรรครวมรัฐบาลอื่น ๆ อย่างใดก็ได้ แต่ความจริงที่ปรากฏนั้น พรรคประชาธิปัตย์ก็ดับแตกแยกกันอย่างรุนแรงจนไม่อาจเป็นแกนโน้มน้าวความจงรักภักดีจากพรรค

ร่วมรัฐบาลอื่น ๆ ได้ ความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์จึง เป็นปัจจัยที่บั่นทอน เสถียรภาพของรัฐบาลทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างรุนแรง

เราอาจอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างรัฐบาลสหพรรคที่ปรากฏความแตก แยกภายในพรรคเกิดขึ้นกับแทบทุกพรรค กับรัฐบาลจตุรพรรคที่ความขัดแย้งดังกล่าวเกิด ขึ้นแต่เฉพาะในพรรคประชาธิปัตย์เป็นส่วนใหญ่ได้ดังนี้

1. การแบ่งเฉลี่ยที่นั่งอย่างไม่เป็นธรรม และการเว้นที่นั่งในคณะรัฐมนตรี ไว้ ในสมัยรัฐบาลสหพรรคเป็นสาเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การแตกแยกกันเองในพรรคที่มาร่วม รัฐบาล การจัดแบ่งโควตารัฐมนตรีในสหพรรคนั้นปรากฏให้เห็นความเหลื่อมล้ำอย่าง ชัดเจนระหว่างพรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย ที่สามารถครอบครองที่นั่งในคณะรัฐ มন্ত্রীในสัดส่วนที่มากกว่า และสำคัญกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับพรรคอื่น ๆ ในรัฐบาล การที่แต่ละพรรคได้รับส่วนแบ่งอย่างไม่เป็นธรรม เช่นนี้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สมาชิก พรรคเหล่านั้นพยายามกดดันพรรคของตนให้เรียกร้องตำแหน่งเพิ่มขึ้นจากรัฐบาล และ ยิ่งนายกรัฐมนตรียเว้นที่ว่างในคณะรัฐมนตรีเอาไว้ถึง 4 ที่นั่งซึ่งทำให้ทุกคนยังมีความ หวังที่จะได้รับการแต่งตั้ง เข้าไปในตำแหน่งดังกล่าวด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้ความพยายาม บีบพรรคดังกล่าวมีมากขึ้น และบางครั้งถึงกับมีการขัดแย้งกันเอง เกี่ยวกับปัญหาที่ว่าใคร ในพรรคควรจะได้ตำแหน่งนั้น สำหรับในรัฐบาลจตุรพรรคนั้น การแบ่งเฉลี่ยตำแหน่ง รัฐมนตรีกันทั้งในก้านสัดส่วน และความสำคัญของแต่ละกระทรวงที่แต่ละพรรครับผิดชอบ นั้น ปรากฏว่ามีความยุติธรรมพอสมควร รวมทั้งไม่ได้เว้นตำแหน่งว่างไว้ในคณะรัฐมนตรี เหมือนรัฐบาลสหพรรค สมาชิกพรรครัฐบาลจึงไม่มีเหตุจูงใจใด ๆ ที่จะนำไปสู่การก กัดพรรคของตนมากนัก

2. ในรัฐบาลสหพรรคปรากฏว่าแต่ละพรรคที่มาร่วมมือกันไม่มีพรรคใดใหญ่กว่า กันมากนักในแง่ของพลังหรือจำนวนที่นั่งในสภา ตลอดจนนโยบายของแต่ละพรรคก็คล้าย คลึงกัน อาจเป็นมูลเหตุให้แต่ละพรรคเกิดความรู้สึกว่ามีคู่ต่อสู้ร่วมรัฐบาลที่มากเกินไป

จึงสามารถที่จะแตกแยกกันภายในพรรคได้อย่างเต็มที่ ในรัฐบาลจตุรพรรคนั้นพรรค
ประชาธิปไตยเป็นพรรคใหญ่ที่สุดในรัฐบาล มีที่นั่งในสภามากกว่าพรรครองถึงครึ่งค
ครึ่ง และนโยบายพื้นฐานของพรรคประชาธิปไตยกับอีก 3 พรรคก็ค่อนข้างจะแตกต่าง
กันอยู่บ้าง อีกทั้งตัวบุคคลบางคนก็ไม่ค่อยลงรอยกันมากนัก อาจเป็นภัยสำนึก
ที่ว่ามีศัตรูที่กล้าแข็งกว่าอยู่ตรงหน้า จึงทำให้พรรคทั้งสามมีความสามัคคี และเหนียว
แน่นภายในพรรคพอสมควร ในทางตรงกันข้ามพรรคประชาธิปไตยที่ถือว่ามีความกำลังเหนือ
พรรคอื่น ๆ มากก็อาจเกิดความประมาทจนเกิดความแตกแยกอย่างยากที่จะประนีประ
นอมกันได้ในที่สุด

3. อาจเป็นเพราะในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคนั้น แต่ละพรรคที่มาร่วมมือกัน
เว้นพรรคประชาธิปไตย เคยผ่านการเป็นรัฐบาลมาก่อนแล้ว ผ่านการขัดแย้งกันในผล
ประโยชน์ภายในพรรค และเคยแตกแยกอย่างรุนแรงมาแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่จึงมีความ
สามัคคีกันก็พอสมควร พรรคธรรมสังคมเป็นตัวอย่างที่ดีของกรณีนี้ ส่วนพรรคประชาธิปไตย
ยังไม่เคยผ่านการเป็นรัฐบาลอย่างแท้จริง และยาวนานพอ การเป็นฝ่ายค้านก็
ไม่มีผลประโยชน์อะไรที่จะมาทำให้แตกแยกกันไ้มากนัก เมื่อมาเป็นรัฐบาลอย่าง
จริงจังในช่วงกึ่งกลาง ซึ่งมีผลประโยชน์และกรณีต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การขัดแย้งกัน
มากมาย พรรคประชาธิปไตยที่ไม่เคยขัดแย้งและแตกแยกกันอย่างรุนแรงมาก่อน จึง
แตกแยกกันอย่างรุนแรง

ประการที่สอง ความขัดแย้งกันภายในของแต่ละพรรคในรัฐบาลสหพรรคนั้น
ส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งกันในเรื่องผลประโยชน์ ตัวบุคคล และตำแหน่ง โดยเฉพาะ
ตำแหน่งรัฐมนตรีนั้นเป็นชนวนความแตกแยกที่สำคัญภายในแต่ละพรรค ในรัฐบาลสห
พรรคนั้นเราสามารถที่จะมองเห็นแนวโน้มความขัดแย้งในแต่ละพรรคได้ชัดเจน ถ้าไม่
ขัดแย้งกันเรื่องใครเหมาะสม หรือการได้รับการเสนอชื่อให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้งเป็น
รัฐมนตรี ก็เป็นปัญหาที่สมาชิกพรรคคนอื่น ๆ พยายามจะให้มีการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรี
ของพรรคเสียใหม่ เช่นกรณีที่นายสุจินต์ เชาว์วิจิตร แยกตัวออกมาตั้งชมรมส.ส.

นั้น ก็เพื่อสกัดพรรคและรัฐบาลให้แต่ละข้างตนและพรรคพวกเข้าไปเป็นรัฐมนตรี หรือกรณีสมาชิกพรรคกิจสังคมและพรรคไทยสยามจะแย่งเก้าอี้รัฐมนตรีพรรคเดียวกันเป็นต้น

แต่การแตกแยกกันภายในพรรคประชาธิปไตยในสมัยรัฐบาลจตุรพรรคนั้น แม้จะปรากฏภายนอกให้เห็นว่า มีการชกแย้งกันในผลประโยชน์และตัวบุคคล เช่น การแย่งตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย หรือการพยายามเข้าไปควบคุมการตัดสินใจของพรรคก็ตามแต่ก็ลึกลงไปบนความชกแย้งเหล่านี้ ปรากฏว่ามีลักษณะการชกแย้งกันทางค่านิยมการณ์และแนวความคิดเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย การชกแย้งกันภายในพรรคประชาธิปไตยในระยะหลัง แสดงให้เห็นแนวโน้มอันนี้ได้อย่างชัดเจน เพราะในขณะที่กลุ่มหนึ่งในพรรคพยายามแสดงการประนีประนอม และเข้าใจเป็นอย่างดีคือการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมของกลุ่มนักศึกษา ช่างนา กรรมกร อีกกลุ่มหนึ่งกลับแสดงท่าทีที่ไม่เป็นมิตรต่อกลุ่มเหล่านี้

ซึ่งความแตกต่างในลักษณะเช่นนี้ของพรรคประชาธิปไตย ก็คงต้องอธิบายจากความเป็นมาของพรรคประชาธิปไตยนั่นเอง ประวัติความเป็นมาของพรรคประชาธิปไตยนั้นปรากฏว่าเป็นพรรคที่เป็นฝ่ายค้านมาตลอด และมักจะเป็นฝ่ายค้านรัฐบาลเผด็จการในคราวของประชาธิปไตยอยู่เสมอ คนที่เข้ามาอยู่ในพรรคประชาธิปไตยจึงไม่ใช่ — เพราะมีอุดมการณ์ตรงกัน แต่เข้ามาเพราะศรัทธาในตัวบุคคล และวิธีการของพรรคที่กล้าโจมตี กล้าวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล พรรคประชาธิปไตยจึงเป็นที่รวมของคนที่มีความคิด ต่างอุดมการณ์เป็นจำนวนมาก แต่ในขณะที่ศัตรูร่วมกันตรงหน้าคือเผด็จการยังคงอยู่ อุดมการณ์ของแต่ละคนก็ยังแสดงออกมาไม่ไต่ถึงที่นายสมัครให้สัมภาษณ์ว่าตนก่อสร้างร่วมกับคนอื่น ๆ ในพรรคประชาธิปไตยมา ก็เพื่อให้มีรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้ง หลังจากนั้นต่างก็มีอุดมการณ์ของตน ดังนั้นเมื่อพรรคประชาธิปไตยมาเป็นรัฐบาล ซึ่งมีชนวนที่จะนำไปสู่การชกแย้งกันในการดำเนินงาน ผลประโยชน์ และอุดมการณ์มากมาย และโดยเฉพาะในขณะที่ฝ่ายค้านมีกำลังน้อยกว่าฝ่ายรัฐบาลอยู่มากเช่นนั้น

พรรคประชาธิปัตย์จึงแตกแยกกันอย่างรุนแรงดังกล่าว

อย่างไรก็ดีในท้ายที่สุดนี้ ก็คงสรุปว่าปัจจัยเกี่ยวกับการขาดเสถียรภาพภายในพรรคการเมืองนี้ มีผลในทางบ่อนทำลายเสถียรภาพของรัฐบาลผสมทั้งสองอยู่มาก ทั้งนี้จากกล่าวไว้ว่าปัจจัยตัวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาลจตุรพรรคโดยตรงอย่างรุนแรง กล่าวคือ การแตกแยกกันอย่างรุนแรงภายในพรรคประชาธิปัตย์นั่นเอง ที่เป็นจุดอ่อนสำคัญที่ทำความอ่อนแอให้กับรัฐบาลตลอดระยะเวลากว่า 4 เดือนที่บริหารงานมา และนำรัฐบาลไปสู่จุดจบอย่างรวดเร็วในวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ส่วนผลของปัจจัยตัวนี้ในรัฐบาลสหพรรคนั้น น่าจะเป็นผลทางอ้อมมากกว่า กล่าวคือการแตกแยกกันภายในพรรคต่าง ๆ ที่มารวมมือกันในรัฐบาลในลักษณะที่ต่างก็มีพรรคของตนให้ครองผลประโยชน์กับรัฐบาลและพรรคอื่น ๆ นั้นได้ส่งผลให้เกิดการแตกแยกและขัดแย้งกันระหว่างพรรคต่าง ๆ ที่มารวมมือกันขึ้นอย่างรุนแรง การขัดแย้งและแตกแยกกันระหว่างพรรคที่มารวมมือกันนี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่บั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลสหพรรค ซึ่งในเรื่องนี้จะกล่าวถึงในบทต่อไป